

“เขาพระสุเมรุ” กับ อาคารรัฐสภาใหม่ไทย : “สภาวะแห่งการยกเว้น” ในฐานะกระบวนทัศน์ การสร้างงานสถาปัตยกรรม¹

‘Mount Sumeru’ and the New Thai Parliament House :
The ‘State of Exception’ as a Paradigm of Architectural
Practices

ดร.วิญญู อัจฉริกา

อาจารย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Winyu Ardruga, Ph.D.

Lecturer, Faculty of Architecture and Planning, Thammasat University

คำสำคัญ :

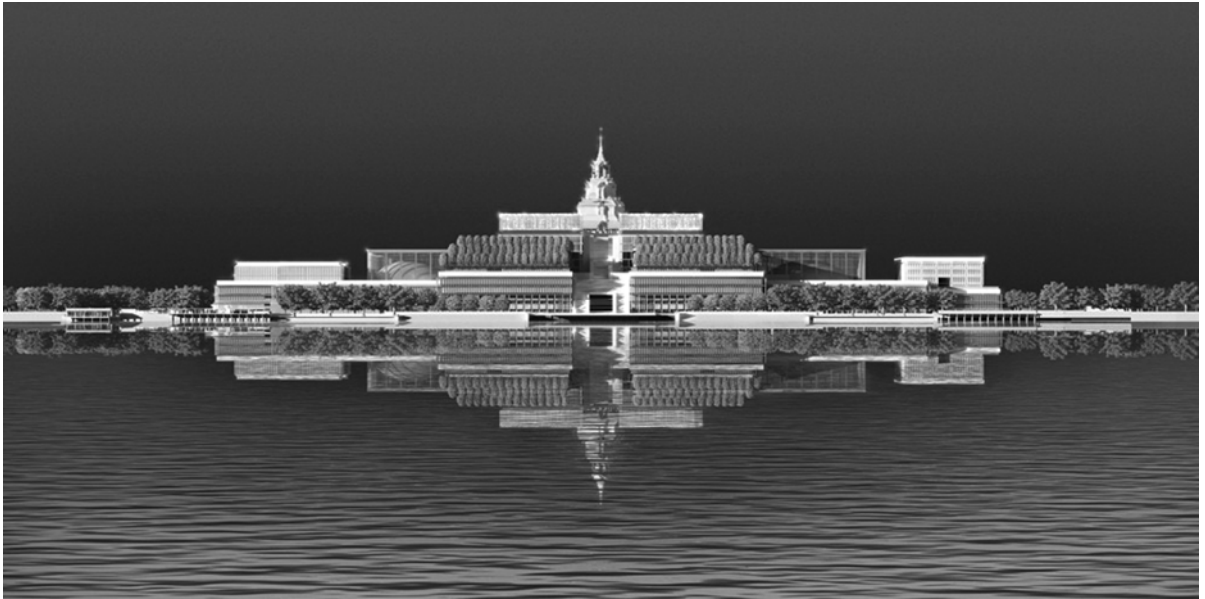
สัปปายะสภาสถาน; สภาวะ
แห่งการยกเว้น; รัฐสภา;
ไตรภูมิ; เขาพระสุเมรุ;
ประชาธิปไตย; พลเมือง;
อัตบุคคล; ความเป็นไทย;
การเขียนประวัติศาสตร์

Keywords :

Sappaya Sapasathan;
State of Exception;
Parliament House; Tri-
Bhumi; Mount Sumeru;
Democracy; Citizen;
Subjectivity; Thainess;
Historiography

บทคัดย่อ

ช่วงระหว่าง พ.ศ. 2548 ถึง พ.ศ. 2553 ประเทศไทยตกอยู่ในสถานการณ์ความไม่สงบทางการเมือง นับตั้งแต่การประท้วงบนท้องถนน การรัฐประหาร และความรุนแรงต่าง ๆ ในบริบทที่สังคมไทยมีความแตกแยกที่ราวลึกลับนี้ อาคารรัฐสภาใหม่ “สัปปายะสภาสถาน” ได้สถาปนาตัวเองขึ้นเป็นสถาปัตยกรรมที่เป็นสัญลักษณ์ทางศีลธรรม โดยถูกสร้างขึ้นเป็น “เขาพระสุเมรุ” ซึ่งตามหลักจักรวาลวิทยาทางศาสนาฮินดูและพุทธคือ “ภูเขาศูนย์กลางแห่งจักรวาล” ความพยายามของโครงการซึ่งชนะการประกวดการออกแบบรัฐสภาแห่งชาตินี้ขัดแย้งกับความไม่เป็นเนื้อเดียวกันที่เพิ่มขึ้นของสังคมไทย ด้วยเหตุนี้บทความนี้มีเจตนาที่จะศึกษาไม่เพียงเฉพาะการยึดติดกับ “ความเป็นไทย (Thainess)” ผ่านการย้อนกลับมาของหลักประเพณีทางสถาปัตยกรรม แต่รวมถึงผลกระทบต่อความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างรัฐและพลเมือง (nation-citizen relationship) ในการวิเคราะห์ประเด็นเหล่านี้บทความเชื่อมโยงแนวคิด “สภาวะแห่งการยกเว้น (state of exception)” ของนักปรัชญาจีโออร์จิโอ อักมเบน (Giorgio Agamben) เข้ากับการสร้างงานสถาปัตยกรรมบนช่วงวิกฤติการของประเทศ ซึ่งเป็นสภาวะที่กำกวมที่ดูจะ

สripaya สภาสถาน อาคาร
รัฐสภาใหม่ประเทศไทย
โดยกลุ่มสถาปนิกสงบ
ที่มา : สถาบันอาศรมศิลป์

ต้องการมาตรการพิเศษบางอย่างในการแก้ปัญหา ในกรณีนี้สripaya สภาสถานดูเหมือนจะยืนอยู่บนความชอบธรรม แต่ขณะเดียวกันก็เป็นความชอบธรรมที่เป็นปัญหา ในรายละเอียด บทความวิเคราะห์รูปแบบของการยกเว้นที่แฝงอยู่ในกรอบความคิดของโครงการในประเด็นทางประวัติศาสตร์ (history) การแสดงความหมาย (signification) และความเป็นบุคคลของผู้ใช้งาน (subjectivity) บทความเสนอข้อสรุปว่าสripaya สภาสถานเป็น “สถาปัตยกรรมแห่งสภาวะการยกเว้น (architecture of state of exception)” ซึ่งไม่เพียงแขวนบทบาทของตัวเองในฐานะสถาปัตยกรรมแห่งประชาธิปไตยเอาไว้ แต่ยังมีนัยยะการพักความสัมพันธ์เชิงประชาธิปไตยระหว่างรัฐและพลเมืองอยู่ด้วย ที่สุดแล้วอาจกล่าวได้ว่าสripaya สภาสถานคือตัวอย่างของความรุนแรงเชิงสถาปัตยกรรมที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้เจตนาที่จะกอบกู้ประเทศของสถาปนิกในประเด็นของการเขียนประวัติศาสตร์ทางสถาปัตยกรรม บทความนำเสนอให้เห็นถึงความเป็นไปได้และความสำคัญ ในการเชื่อมโยงสถาปัตยกรรมเข้ากับทฤษฎีจากสาขาวิชาอื่น ๆ ซึ่งในที่นี้ประกอบด้วยแนวคิดทางปรัชญาการเมือง การศึกษายุคหลังอาณานิคม สัญวิทยา และเพศสภาพศึกษา ทั้งนี้ ก็เพื่อความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อวิชาชีพสถาปนิก และโครงการสถาปัตยกรรมที่สัมพันธ์อย่างแยกไม่ออกจากบริบททางสังคมและการเมือง

Abstract

Since 2005, Thailand has been entangled in a state of political unrest; from a military coup to street protests and violence, the nation is severely divided. Within this context, the new Thai parliament house is conceived as ‘Mount Sumeru’, a central ‘world-mountain’ according to the ancient Hindu-Buddhist cosmology–Tri-Bhumi. Aimed to be an architecture of symbolic morality for the nation in crisis, the competition’s winning proposal ‘Sappaya-Sapasathan’, however, neglects heterogeneous Thai society. Accordingly, this paper is intended not only as a discussion on the fixation with the notion of ‘Thainess’ through the return of a traditional architectural principle but also as a view towards the implications on the nation-citizen relationship. The paper binds the notion of the ‘state of exception’ of Giorgio Agamben with architectural practices. Due to the ambiguous necessity for an exceptional measure during a critical time for the nation, Sappaya-Sapasathan gains its legitimacy, yet remains problematic. By investigating forms of exclusions in the proposal’s conceptions of history, signification and subjectivity, the paper argues that Sappaya-Sapasathan is an architecture of a state of exception which does not only suspend its status as a democratic architecture but also it suspends the democratic relationship between the nation-state and its citizenry. Ultimately, this is an example of how the violence of architecture is materialised in the redemption of a nation.

บทนำ : “สัปปายะสภาสถาน”

สัปปายะสภาสถาน แปลว่า “สถานที่สำหรับประกอบความดี”² หากพิจารณาตามความหมายนี้แล้ว อาจกล่าวได้ว่าผลงานซึ่งชนะการประกวดการออกแบบอาคารรัฐสภาใหม่ของไทยภายใต้ชื่อสัปปายะสภาสถานนี้ ตั้งใจที่จะสถาปนาตัวเองขึ้นเป็นสถาปัตยกรรมแห่งศีลธรรม³ คณะสถาปนิกผู้ออกแบบมีความเชื่อว่าความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองที่รุนแรงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 นั้นมีต้นตอมาจากการเสื่อมถอยทางศีลธรรมของคนในชาติ⁴ ในสถานการณ์วิกฤติของประเทศ นี่ถือเป็นการกำหนดภาระหน้าที่อันสำคัญยิ่งให้กับวิชาชีพ

สถาปนิก เมื่อพิจารณาจากมุมมองทางสถาปัตยกรรม รูปทรงทางกายภาพที่เป็นสัญลักษณ์ของความดีดูจะเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จากจุดนี้คณะสถาปนิกได้อ้อนกลับไปใช้แนวคิดจักรวาลวิทยาทางศาสนา (religious cosmology) มาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนงานออกแบบ การผสมผสานกันระหว่างแนวคิดทางศาสนาและสถาปัตยกรรมนี้ดูค่อนข้างจะสมบูรณ์แบบ สัปายะสภาสถานถูกออกแบบอย่างมีชั้นเชิง ความสวยงามของผลงานได้รับความชื่นชมอย่างแพร่หลายตามสื่อสาธารณะ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมองว่าผลงานสัปายะสภาสถานนั้นล้มเหลวอย่างสิ้นเชิงที่จะนำเสนอสถาปัตยกรรมรัฐสภาในฐานะสถาปัตยกรรมแห่งระบอบการปกครองประชาธิปไตย ซึ่งเป็นตัวแทนของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชาวไทยทุกคนโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างใด ๆ ในที่นี้ กลุ่มผู้มีความคิดเชิงชาตินิยม (nationalists) มักไม่ได้ตระหนักว่าสังคมไทยนั้นมีความไม่เป็นเนื้อเดียวกันสูงขึ้นเรื่อย ๆ และหากพิจารณาตามรัฐธรรมนูญแล้ว ผู้เขียนมองว่าการตัดสินใจของคณะผู้ออกแบบสัปายะสภาสถานในการเลือกศาสนาใดศาสนาหนึ่งเป็นตัวแทนให้กับทั้งประเทศนั้นขาดความเหมาะสม แต่ถึงกระนั้นก็ดูเหมือนว่าข้อเสนอของสัปายะสภาสถานนี้ยืนอยู่บนความชอบธรรมในฐานะมาตรการพิเศษในช่วงเวลาวิกฤติ แม้ว่าจะเป็นการยอมรับที่ค่อนข้างมีความกำกวมอยู่ในตัวเอง ด้วยความสนใจต่อความคลุมเครืออันนี้ ผู้เขียนต้องการที่จะพิจารณาการก่อร่างและนัยยะของข้อเสนอทางสถาปัตยกรรมของสัปายะสภาสถาน โดยใช้แนวคิดทางปรัชญาการเมือง “สภาวะแห่งการยกเว้น (state of exception)” ของนักปรัชญาจิออร์จีโอ อากัมเบน (Giorgio Agamben)⁵ ผู้เขียนเสนอว่าแนวคิดอันนี้จะช่วยให้เราเข้าใจสัปายะสภาสถานในสองสถานะ ในด้านหนึ่งคือวาทกรรมซึ่งเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ทางประชาธิปไตยระหว่างชาติและพลเมือง และในอีกด้านหนึ่งคือกลยุทธ์ในการจัดการทางสถาปัตยกรรมเพื่อการควบคุม (disciplinary control)⁶

ก่อนที่เราจะเข้าไปศึกษารายละเอียดของสัปายะสภาสถาน ในเบื้องต้นผู้เขียนเสนอว่าเราจำเป็นต้องเข้าใจสัปายะสภาสถานในความสัมพันธ์กับพัฒนาการของสถาปัตยกรรมในประเทศไทยเสียก่อน ทั้งนี้ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมของไทยมักจะได้รับคำแนะนำเพียงในเรื่องของรูปแบบ หรือแนวคิดซึ่งสัมพันธ์กับรูปแบบนั้น ๆ ในที่นี้ ชาตรี ประทีกนันทการ นักประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ได้เสนอมุมมองที่แตกต่างโดยเน้นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ทางการเมือง ในกรอบการวิเคราะห์นี้ ชาตรีระบุว่าพัฒนาการสำคัญทางสถาปัตยกรรมของไทยในภาพรวมคือการเปลี่ยนผ่านจาก “สยามเก่า” ไปสู่ “ไทยสมัยใหม่”⁷ ซึ่งหากจะกล่าวอย่างย่อ มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในอดีต

สถาปัตยกรรมของวังและวัดได้รับอิทธิพลจากหลักไตรภูมิซึ่งแสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกษัตริย์และสถาบันทางศาสนา ในช่วงต่อมาแม้ชนชั้นนำจะหลุดพ้นจากหลักจักรวาลวิทยาดังกล่าว การอ้างอิงลักษณะทางประเพณีหรือการนำเสนอ “ความเป็นไทย (Thainess)” อย่างใดอย่างหนึ่งก็ยังมีมักจะข้องเกี่ยวกับชนชั้นนำฝ่ายอนุรักษ์นิยมในกลุ่มต่าง ๆ ขณะที่ลักษณะสถาปัตยกรรมยุคสมัยใหม่นิยมบางส่วนได้ปรากฏตัวขึ้นภายใต้อำนาจของชนชั้นนำหัวก้าวหน้าที่ถูกขึ้นมาต่อสู้กับกลุ่มอำนาจเดิม ในบริบทซึ่งมีการพลิกเปลี่ยนแปลงกลุ่มผู้มีอำนาจไปมานี้ สถาปัตยกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการเกื้อหนุนและสะท้อนอุดมคติทางการเมืองการปกครอง

ในความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมและการเมืองนี้ ผู้เขียนเสนอว่าเราสามารถวางสปีปายะสภาสถานไว้ในกรอบความเข้าใจอย่างกว้าง ๆ ตามที่กล่าวมาได้ อย่างไรก็ดี ในรายละเอียด ผู้เขียนเห็นด้วยกับมุมมองของชาตรีต่อแบบอาคารรัฐสภาหลังใหม่นี้ว่ามี การเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบภายในความสัมพันธ์ที่ว่านี้ อย่างมีนัยยะสำคัญ โดยสิ่งที่ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงสำคัญคือกลุ่มสังคมซึ่งมีแนวคิดทางการเมืองเกื้อหนุนและเหตุผลใหม่ของความจำเป็นในการเน้นความเป็นไทย ในประเด็นแรก เมื่อพิจารณาถึงช่วงระยะเวลาแห่งความสับสนวุ่นวายทางการเมืองของประเทศแล้ว สปีปายะสภาสถานได้กลายเป็นวาทกรรมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่มอนุรักษ์นิยม การก่อร่างทางความคิดนี้ได้พัฒนาขึ้นมาท่ามกลางกลุ่มชนชั้นนำ ซึ่งต้องการที่จะรักษาสถาบันทางประเพณีต่าง ๆ ของชาติเอาไว้ และขณะเดียวกันก็เกิดขึ้นท่ามกลางกลุ่มชนชั้นกลางซึ่งยึดติดกับความมั่นคงของสถาบันเหล่านี้ แม้ไม่อาจกล่าวได้เต็มที่ว่าคณะกรรมการตัดสินการประกวดการออกแบบรัฐสภาและกลุ่มผู้ออกแบบเป็นส่วนหนึ่งของผู้ซึ่งเห็นด้วยกับแนวคิดทางการเมืองในแนวทางนี้ แต่ก็ไม่สามารถที่จะปฏิเสธความเชื่อมโยงได้ทั้งหมดเช่นกัน ในเรื่องของความเป็นไทยนั้น ประเด็นสำคัญในที่นี้คือ กระบวนการแสวงหาคุณสมบัติดังกล่าวได้ถูกขับเคลื่อนด้วยแนวคิดทางศาสนา ซึ่งถือเป็นการสะท้อนความมุ่งหมายที่มีร่วมกันของกลุ่มคนชั้นกลางอย่างหนึ่ง⁸

ด้วยจุดประสงค์ที่ต้องการงานสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นตัวแทนของศีลธรรม สปีปายะสภาสถานได้ย้อนกลับไปสู่หลักไตรภูมิ ซึ่งเป็นแนวคิดจักรวาลวิทยาโบราณซึ่งเกี่ยวข้องกับทั้งศาสนาฮินดูและพุทธ⁹ ตามหลักไตรภูมิเขาพระสุเมรุถือเป็นศูนย์กลางแห่งจักรวาล ในโครงสร้างทางแกนนอน ภูเขาที่ถูกล้อมรอบด้วยชั้นของมหาสมุทรและภูเขาเจ็ดแนว นอกจากนี้ยังรวมถึงสี่ทวีปแผ่นดินซึ่งหนึ่งในนั้นเป็นที่ซึ่งมนุษย์อาศัยอยู่ ในโครงสร้างทางแกนตั้งเขาพระสุเมรุเป็นที่ซึ่งเหล่าเทพดาสถิตอยู่ ซึ่งก็มีการแบ่งชั้นตามอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ รูปแบบของความเป็นศูนย์กลางซึ่งอาจจะเรียกว่า “ความสัมพันธ์ของอำนาจการปกครองเชิงดารাজักร (galactic polity)” นี้ มีอิทธิพลอย่างมากในรูปแบบความสัมพันธ์ทางการเมืองของอาณาจักรสยาม

โบราณ¹⁰ พระมหากษัตริย์ถูกยกย่องเป็นสมมติเทพ ซึ่งเป็นศูนย์รวมของอำนาจเด็ดขาดและการเคารพสักการะทั้งปวง นอกจากนี้สถาปัตยกรรมพุทธศาสนายังถูกจัดวางและตกแต่งตามหลักไตรภูมิ

ในที่นี้คณะสถาปนิกของสัปปายะสภาสถานได้มองว่าหลักไตรภูมินั้นคือรากของสถาปัตยกรรมไทยประเพณี และเชื่อว่าเป็นความเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะย้อนไปสู่จุดกำเนิดนี้ ในฐานะที่หลักไตรภูมิได้ถูกนำมาใช้ทั้งในการออกแบบที่ว่าง และรูปร่างหน้าตาของอาคารรัฐสภาใหม่ ผู้เขียนมองว่าเป็นสถานการณ์อันไม่ปรกติที่สถาปัตยกรรมทางศาสนาและสถาปัตยกรรมทางประชาธิปไตยถูกสร้างขึ้นมาเป็นขึ้นเดียวกัน และในฐานะที่แนวทางการออกแบบนี้ดูจะมีผลกระทบในเชิงวาทกรรมต่อความสัมพันธ์พื้นฐานระหว่างพลเมืองและรัฐประเทศ ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงนำแนวคิดของอ๊กัมเบน ในเรื่องสภาวะแห่งการยกเว้นมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ซึ่งในส่วนต่อไปของบทความนี้ผู้เขียนจะเริ่มกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะดังกล่าวกับการสร้างงานสถาปัตยกรรม

ในเบื้องต้นนี้ ผู้เขียนจำต้องอธิบายว่าการอ้างอิงถึงชาวมุสลิม ซึ่งถือเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศไทย ในหลาย ๆ ส่วนของบทความนั้น มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมแวดล้อมและประสบการณ์ของผู้เขียนในฐานะมุสลิมไทยคนหนึ่ง ซึ่งนี่ไม่ใช่ความต้องการที่จะเน้นว่าประชาชนกลุ่มใดมีความสำคัญกว่ากลุ่มอื่น แต่เป็นการใช้สังคมย่อยกลุ่มหนึ่งเพื่อจะชี้ให้เห็นประเด็นซึ่งมักถูกมองข้ามไปว่าสังคมไทยนั้นมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน (cultural diversity) และหลายภาคส่วนกำลังเดินไปตามกระบวนการสร้างความแตกต่าง (differentiation) ทั้งในแง่ความเชื่อทางศาสนาและแนวคิดทางการเมือง

สภาวะแห่งการยกเว้นและการสร้างงานสถาปัตยกรรม

สัปปายะสภาสถานนั้นถือว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่ถูกสร้างขึ้นบนแนวคิดเชิงอนุรักษนิยม แต่ในขณะเดียวกันก็ถือเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความรุนแรงแฝงเอาไว้ด้วย ตามที่ผู้เขียนได้เกริ่นนำถึงความสัมพันธ์ระหว่างสัปปายะสภาสถาน และบริบททางสังคมและการเมืองนั้น ในขั้นนี้ผู้เขียนจะขยายความการถกเถียงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการออกแบบและการเมือง ไปสู่เรื่องของสิทธิและสถานะของพลเมืองของรัฐผ่านแนวคิดของอ๊กัมเบน ด้วยสถานะความเป็นทฤษฎีทางกฎหมายและการปกครอง ผู้เขียนมองว่า ทฤษฎีสภาวะแห่งการยกเว้น นั้นเป็นกรอบความคิดที่มีศักยภาพสำหรับการวิเคราะห์แนวคิดหรือโครงการทางสถาปัตยกรรมในความสัมพันธ์กับรัฐธรรมนูญของประเทศ¹¹ สำหรับอ๊กัมเบนแล้ว สภาวะแห่งการยกเว้นนั้นคือสถานการณ์แห่งความกำกวม เขากล่าวว่า “ทฤษฎีสภาวะแห่งการยกเว้นคือสภาพการณ์ของ

กรอบความเข้าใจใด ๆ ซึ่งเชื่อมโยงมนุษย์เข้ากับหลักกฎหมาย แต่ในขณะเดียวกันก็ละทิ้งซึ่งการยึดโยงนั้น”¹² หากจะกล่าวให้กระชับ สภาวะแห่งการยกเว้นคือสภาวะซึ่งพลเมืองมีสถานะทางกฎหมายที่กำกวม ซึ่งนี่ก็เนื่องมาจากอำนาจหรือหลักการบางส่วนของกฎหมายที่มีอยู่ถูกแขวนเอาไว้ ด้วยเพราะมีหลักปฏิบัติชุดใหม่ ๆ ถูกนำมาใช้ภายใต้สภาวะแห่งการยกเว้นซึ่งถูกประกาศออกมา อักัมเบนแนะนำว่าเราสามารถทำความเข้าใจสภาวะแห่งการยกเว้นในมิติทางที่ว่างได้ ในทางหนึ่งสภาวะดังกล่าว “เป็นสิ่งที่อยู่ภายนอก (being-outside)” แต่ในขณะเดียวกันก็มีความ “เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งเดิม (belonging)”¹³ คุณลักษณะของการเป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกนั้น เกิดจากการแขวนมาตรการปกติของกฎระเบียบที่มีอยู่ ด้วยมาตรการการยกเว้นชุดใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นมา ในอีกด้านหนึ่งคุณลักษณะของการเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งเดิมนั้น เกิดจากความจำเป็นที่มาตรการชุดใหม่ต้องการให้มาตรการชุดเก่ามีตัวตนอยู่เพื่อที่จะได้ถูกพักเอาไว้ อาจกล่าวได้ว่านี่คือความเป็นธรรมชาติที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อให้ความชอบธรรมแก่สภาวะแห่งการยกเว้น

ถึงแม้ว่าสภาวะแห่งการยกเว้นมักจะถูกโยงเข้ากับสถาปัตยกรรมซึ่งมีลักษณะเป็นสถานที่แห่งการกตขี้ต่าง ๆ เช่น ค่ายกักกันเอาชวิทซ์ ในประเทศเยอรมนี หรือค่ายกักกันแห่งอ่าวกวานตานาโม ในประเทศคิวบา ผู้เขียนเสนอว่าเราสามารถเชื่อมโยงสภาวะแห่งการยกเว้นเข้ากับข้อเสนอหรือโครงการทางสถาปัตยกรรมใด ๆ ซึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบต่าง ๆ ของหลักกฎหมาย และสถานะต่าง ๆ ของพลเมืองได้ ในที่นี้ สัมผัสสถาปัตย์ถือเป็นโครงการหนึ่งซึ่งก้าวเข้ามานิยามความสัมพันธ์ระหว่างรัฐชาติ และสถานะพลเมืองเสียใหม่ โดยดำเนินการเปลี่ยนแปลงสถานะของสถาบันทางประชาธิปไตย ด้วยการหลอมรวมความเชื่อทางศาสนาใดศาสนาหนึ่งเข้ากับตัวสถาบันแล้วทำให้ปรากฏขึ้นมาเป็นงานสถาปัตยกรรม ด้วยเหตุนี้อาคารรัฐสภาใหม่ของไทยจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่พื้นที่พิเศษในเนื้อเมืองของกรุงเทพมหานครที่มีการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์นี้เกิดขึ้น แต่รวมถึงอาณาเขตพื้นที่ของประเทศไทยทั้งหมด อาจกล่าวได้ว่านี่คือจุดสำคัญที่เราเดินย้อนกลับไปสู่ความสัมพันธ์เชิงการเมืองและพื้นที่ของศูนย์กลางของประเทศและพื้นที่ชายขอบแบบกล้าหลัง ทั้งนี้ก็ด้วยกระบวนการทำให้เป็นเนื้อเดียวกันและกระบวนการดึงเข้าสู่ศูนย์กลาง จากความเข้าใจอันนี้ ผู้เขียนขอชี้ให้เห็นความเกี่ยวข้องของพื้นฐานระหว่างตัวทฤษฎีสภาวะแห่งการยกเว้นกับรัฐสภาใหม่ของไทยในสองประเด็น

สภาวะแห่งการยกเว้นในฐานะบริบท (The State of Exception as Context)

โดยหลักการแล้ว สภาวะแห่งการยกเว้นที่ถูกประกาศออกไปเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงสถานการณ์วิกฤติซึ่งถูกอ้างเป็นความจำเป็นที่ทำให้เกิดการประกาศนั้น ในที่นี้มีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทางการเมืองหรือสังคม ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละสถานที่ ทั้งเหตุการณ์และนิยาม อาทิ สงครามกลางเมือง การประท้วงของมวลชน การโจมตีของผู้ก่อการร้ายภัยพิบัติทางธรรมชาติ ในบริบทปัจจุบันของประเทศไทยตลอดหลายปีที่ผ่านมา ผู้คนได้มีชีวิตอยู่บนช่วงเวลาแห่งความขัดแย้งและวุ่นวายทางการเมือง โดยตั้งแต่ พ.ศ. 2548 ได้เกิดลำดับของเหตุการณ์ต่าง ๆ มากมาย ทั้งการประท้วงบนท้องถนน การยึดอำนาจโดยคณะรัฐประหาร การผลักดันขึ้นครองอำนาจของรัฐบาลต่างชั่วคราว เปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ และการปะทะกันระหว่างกลุ่มการเมืองต่าง ๆ (ในที่สุด ส่งผลให้มีผู้สูญเสียชีวิตจากทุกฝ่ายเกือบหนึ่งร้อยคนเมื่อ พ.ศ. 2553) สิ่งที่เหลืออยู่ในสังคมไทยคือรอยร้าวที่ฝังลึกซึ่งแบ่งแยกผู้คนออกจากกัน ในบริบทนี้เมื่อโครงการจัดสร้างอาคารรัฐสภาแห่งใหม่ได้เดินทางมาถึงขั้นตอนการสรรหาแบบทางสถาปัตยกรรมด้วยการประกวดใน พ.ศ. 2552 รอยแยกเหล่านี้คือช่องว่างที่กลุ่มสถาปนิกของสปปายะสภาสถานต้องการจะผสมผสานสปปายะสภาสถานได้ยืนอยู่บนหลักจักรวาลวิทยาทางศาสนา ซึ่งถูกนำเข้ามาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสถาปนาระเบียบทางสถาปัตยกรรม (architectural order) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของศีลธรรม

อกัมเบนมองว่าสภาวะแห่งการยกเว้นนั้นไม่ได้เป็นแค่เพียงมาตรการที่ถูกนำมาใช้ชั่วคราวและสัมพันธ์กับบริบทใดบริบทหนึ่งเป็นพิเศษ ในทางตรงกันข้ามสภาวะแห่งการยกเว้นนั้นได้กลายเป็นประเพณีปฏิบัติของรัฐบาลของประเทศตะวันตกหลายแห่ง ซึ่งถูกนำมาใช้หลายครั้งหลายคราตลอดศตวรรษยี่สิบที่ผ่านมานี้¹⁴ ในที่นี้เราสามารถสังเกตเห็นถึงลักษณะซึ่งเป็นกระบวนการทัศน์ของสภาวะแห่งการยกเว้นแบบนี้ได้ตลอดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทย หากจะกล่าวถึงการทำให้รัฐประหารโดยกองทัพซึ่งเป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ตั้งแต่ระบอบประชาธิปไตยได้ถูกสถาปนาขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2475 ได้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวรวมแล้วถึง 12 ครั้ง ในการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้รัฐธรรมนูญซึ่งดำรงอยู่ในแต่ละช่วงขณะมักจะถูกยกเลิก และแทนที่ด้วยรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวเพื่อให้อำนาจกับกลุ่มผู้ก่อการ ซึ่งรัฐธรรมนูญชั่วคราวเหล่านี้ก็จะถูกแทนที่ด้วยฉบับทางการที่จะตามมาในไม่ช้า ในที่นี้การรัฐประหารเป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งของสังคมไทยที่ขาดความมั่นคงแน่นอน ด้วยสภาวะแห่งการยกเว้นได้ก่อร่างเป็นกระบวนการทัศน์สำหรับแก้ปัญหาของประเทศในยามวิกฤติ รูปแบบของการใช้วิธีการจากอำนาจที่เหนือกว่าและไม่ปรกตินี้ไม่เพียงจะเกี่ยวข้องกับกองทัพ และนักการเมืองเท่านั้น แต่รวมถึง

สถาปนิกด้วย ผู้เขียนมองว่าไม่เคยมีงานสถาปัตยกรรมของสถาบัน
ประชาธิปไตยในประเทศไทยขึ้นไหน ที่ได้วางตัวเองไว้ในบริบทของสภาวะ
แห่งการยกเว้น และในขณะที่เดียวกันก็เอาแนวคิดของกระบวนทัศน์ของสภาวะ
ดังกล่าวมาใช้อย่างเต็มที่เช่นนี้มาก่อน

สภาวะแห่งการยกเว้นในเชิงปฏิบัติการ (The State of Exception as Practice)

สำหรับอัมเบนแล้ว สิ่งที่สำคัญสูงสุดในการพูดถึงสภาวะแห่งการยกเว้นคือ
สภาพการณ์ในทางปฏิบัติที่สถานะทางกฎหมายตามรัฐธรรมนูญของพลเมือง
ถูกแขวนเอาไว้ และสภาพการณ์ที่กระบวนกรไต่สวนทางกฎหมายถูก
ยกเลิก¹⁵ ในความเกี่ยวข้องกับสปีปายะสภาสถาน สิ่งที่ผู้เขียนคำนึงถึงก็คือ
สถานะของสิทธิและความเสมอภาคของพลเมืองไทยตามระบอบประชาธิปไตย
ซึ่งในด้านหนึ่งเกี่ยวข้องกับความเท่าเทียมทางศาสนาด้วย ในประเด็นนี้
ประเทศไทยถือว่ามีรูปแบบของอุดมการณ์ทางประชาธิปไตยที่ค่อนข้างพิเศษ
ในด้านหนึ่งจะสะท้อนสมัย ในอีกด้านหนึ่งก็ค่อนข้างเน้นประเพณี ตาม
รัฐธรรมนูญ ระบอบการปกครองของไทยนั้นถูกระบุว่า “ระบอบประชาธิปไตย
อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” ในที่นี้ศาสนาพุทธไม่ได้ถูกระบุว่าเป็น
ศาสนาประจำชาติอย่างที่คนส่วนมากเข้าใจ แต่กระนั้นก็มีข้อความซึ่งกำหนด
ว่าพระมหากษัตริย์จะต้องเป็นพุทธมามกะ¹⁶ อาจกล่าวได้ว่าข้อความเหล่านี้ทำให้
ให้รัฐไทยมีสถานะเป็นทั้งรัฐโลกวิสัย (secular state) และรัฐทางศาสนา
(religious state)¹⁷ อย่างไรก็ตาม ในความกำกวมอันนี้ เสรีภาพและความ
เท่าเทียมทางประชาธิปไตยและทางกรนับถือศาสนาได้รับการปกป้องไว้ใน
รัฐธรรมนูญ¹⁸ ในที่นี้เมื่อมองกลับมาที่อาคารรัฐสภาในฐานะถาวรวัตถุซึ่งเป็น
ตัวแทนหรือรากฐานในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศแล้ว
อาจกล่าวได้ว่าการออกแบบอาคารรัฐสภาด้วยหลักการพิเศษทางศาสนา
พุทธนี้ไม่ได้เป็นการเดินตามรัฐธรรมนูญ แต่เป็นการสะท้อนทางวัฒนธรรม
อย่างไรก็ตาม ถือเป็นการปฏิบัติการทางวัฒนธรรมที่ถูกอนุมัติโดยรัฐ และดูจะ
มีผลกระทบที่สั่นคลอนต่อหลักการของรัฐธรรมนูญอยู่ไม่น้อย

บางทีความเข้าใจที่ลึกซึ้งที่สุดของอัมเบนก็คือ สภาวะแห่งการ
ยกเว้นนั้นเป็นเรื่องปรุแง่อำนาจในทางปฏิบัติของสภาวะแห่งการยกเว้นนั้น
ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่อย่างเป็นธรรมชาติ หากจะขยายความประเด็นนี้ สภาวะแห่ง
การยกเว้นนั้นไม่ได้ถูกสถาปนาขึ้นบนสภาวะการณ์ของความจำเป็นที่เกิดขึ้น
ตามธรรมชาติตามที่มีความพยายามจะกล่าวอ้างไว้ในขั้นแรก แต่เป็นการ
สถาปนาขึ้นบนชุดของความสัมพันธ์ที่ถูกประดิษฐ์ขึ้น¹⁹ ในประเด็นนี้อัมเบน
เขียนไว้ว่า “ที่สุดแล้ว มันไม่ใช่เพียงว่าความจำเป็น [ของสภาวะแห่งการ
ยกเว้น] จะยืนอยู่บนการตัดสินใจ แต่สิ่งที่จะถูกตัดสินนั้น ในความเป็นจริงแล้ว

เป็นสิ่งไม่สามารถตัดสินได้ทั้งในทางข้อเท็จจริงและทางกฎหมาย”²⁰ กล่าวคือ ความจำเป็นซึ่งสถานะแห่งการยกเว้นยื่นพื้นอยู่นั้นจริง ๆ แล้วเป็นสิ่งที่ถูกสร้างจากภายในของการสถาปนาสถานะนั่นเอง การซึ่งสัปปายะสภาสถานเลือกที่จะวางตัวเองไว้บนความขัดแย้งทางสังคมชุดหนึ่ง ในความเป็นจริงคือการละเลยถึงความขัดแย้งอื่น ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของความแตกแยกสำคัญในสังคมเช่นกัน (ในที่นี้ตัวอย่างสำคัญคือประเด็นความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย²¹) อาจกล่าวได้ว่าสัปปายะสภาสถานเป็นข้อเสนอพิเศษที่วางอยู่บนกรอบความจำเป็นที่ถูกสร้างขึ้นแบบจำกัด

ตามความเข้าใจอันนี้ สัปปายะสภาสถาน ในฐานะผลงานซึ่งชนะเลิศการประกวดออกแบบอาคารรัฐสภาถือเป็น การแถลงการณ์ของสถานะแห่งการยกเว้น โดยเราสามารถพิจารณาการออกแบบสัปปายะสภาสถานว่าเป็นการสร้างมาตรการพิเศษเชิงที่ว่าง (special and spatial) ซึ่งยื่นอยู่บนกรอบความจำเป็นที่ถูกกำหนดขึ้นด้วยตัวของมันเอง ในแง่นี้ เราจำเป็นต้องวิเคราะห์ว่าสถานะแห่งการยกเว้นของสัปปายะสภาสถาน เกิดขึ้นและกำลังดำเนินอยู่ในสถานะการปฏิบัติการอย่างไร ทั้งนี้ สามารถพิจารณาผลกระทบของตัวโครงการสัปปายะสภาสถานได้ทั้งในด้านซึ่งเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ และในด้านซึ่งเกี่ยวกับกระบวนการสร้างงานสถาปัตยกรรม ในประเด็นแรก สัปปายะสภาสถานเป็นการก่อร่างทางวาทกรรมซึ่งมีนัยยะถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชาธิปไตยระหว่างรัฐและพลเมือง ในประเด็นที่สอง สัปปายะสภาสถานเป็นงานสถาปัตยกรรมที่มีการจัดการที่ว่างและรูปทรงอันแฝงไว้ซึ่งการควบคุม ในเนื้อหาของบทความที่ตามมานี้ ผู้เขียนมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสองประเด็นดังกล่าว โดยเจาะไปที่แนวความคิดทางประวัติศาสตร์ (history) การแสดงความหมาย (signification) และความ เป็นบุคคลของผู้ใช้งาน (subjectivity) ทั้งนี้ ผู้เขียนจำกัดการศึกษาสัปปายะสภาสถานไว้เฉพาะในขั้นตอนของการประกวดแบบเท่านั้น

ประวัติศาสตร์ (History)

ผู้เขียนมองว่าการพยายามทำความเข้าใจตำแหน่งแห่งที่ของสัปปายะสภาสถานในประวัติศาสตร์เป็นเรื่องสำคัญ ทั้งนี้ จะขอมองเฉพาะในหัวข้อความสัมพันธ์ระหว่างตัวโครงการและประวัติศาสตร์แบบทางการของประเทศไทย ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบความเป็นพลเมืองที่สัปปายะสภาสถานตีกรอบไว้ด้วย ในความเกี่ยวข้องกับการเขียนประวัติศาสตร์ (historiography) สถานะแห่งการยกเว้นไม่ได้เป็นแค่เพียงการไม่กล่าวถึงประวัติศาสตร์บางช่วงบางตอนของประเทศซึ่งทำให้ภาพรวมขาดความสมบูรณ์ที่เป็นลำดับขั้น แต่คือการกีดกันความเป็นไปได้ของรูปแบบการเขียนประวัติศาสตร์แบบอื่น ๆ ทั้งนี้ ด้วยสัปปายะสภาสถานถูกวางให้เป็นสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งการ

ฟื้นฟูประเทศ ข้อเสนอที่มีความเสี่ยงที่จะยืนอยู่บนชุดประวัติศาสตร์กระแสหลักความเป็นไทยเท่านั้น (Thai hegemonic history) ทั้งนี้ รวมถึงการจะเป็นตัวช่วยดำรงประวัติศาสตร์แบบนี้ต่อไป อาจกล่าวได้ว่านี่เป็นการปฏิเสธถึงชุดความเข้าใจทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างออกไป ซึ่งแฝงไว้ด้วยองค์ประกอบเรื่องราว และความขัดแย้งระหว่างผู้คนต่างกลุ่ม ในที่นี้ภาพทัศนียภาพต่าง ๆ ของโครงการที่ถูกลำเสนอในแบบประกวตจะถูวิเคราะห้เป็นอย่างแรก ซึ่งในการออกแบบสถาปัตยกรรมคือการฉายภาพที่เป็น “อุดมคติ” ของอาคารซึ่งจะได้รับการก่อสร้างขึ้น ทั้งนี้ ก็เพื่อที่จะทำความเข้าใจสภาพสถานะในฐานะวาทกรรมของสภาวะแห่งการยกเว้นในขั้นแรกสุด

ความเป็นสถานที่แบบไทยซึ่งถูกแช่แข็ง (The Frozen Thai Sense of Place)

ถึงแม้ว่าสภาพสถานะจะถูกออกแบบในปัจจุบัน แต่เมื่อวิเคราะห์จากรูปลักษณ์แล้วเป็นการออกแบบซึ่งยึดติดกับอดีตค่อนข้างมาก ในที่นี้สภาพสถานะต้องการที่จะฟื้นฟูภูมิทัศน์แบบอุดมคติของประเทศซึ่งได้สูญหายไปแล้วด้วยการสถาปนาเขาพระสุเมรุขนาดมหึมาขึ้น อาจกล่าวได้ว่านี่คือเจตนาที่จะรักษาภูมิทัศน์และความเป็นสถานที่แบบไทยเอาไว้ สำหรับชาวไทยจำนวนมาก ภาพแห่งความหลังของราชธานีในอดีตก็คือภาพเจดีย์ของวัดต่าง ๆ ซึ่งสุดชั้นมาริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา และสำหรับหลาย ๆ คนอาจกล่าวได้ว่านี่ถือเป็นภาพของสังคมในอดีตซึ่งยังเปี่ยมไปด้วยศีลและธรรม ในทางตรงกันข้ามกรุงเทพมหานครในปัจจุบันนั้นมีลักษณะที่ดูจะเข้าใจได้ยาก เนื้อเมืองแผ่ขยายออกไปทุกทิศทางและก็มีความซับซ้อนมากขึ้น โดยการประมาณอาคารสภาพสถานะจะมีความสูงถึง 80 เมตร การพยายามจะตั้งโครงสร้างคล้ายเจดีย์ขนาดใหญ่ขึ้นมาจึงเป็นความต้องการที่จะทำความเข้าใจอดีตนี้ให้กลายเป็นจริง²² การยึดติดกับอดีตและนำมาเป็นภาพตัวแทนให้กับประเทศนั้น สามารถเห็นได้ชัดมากขึ้นอีกจากการวางให้สภาพสถานะเป็นฉากหลักให้กับพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมของสถาบันพระมหากษัตริย์ ในที่นี้รูปทัศนียภาพ 2 รูปจากแบบประกวตเป็นหลักฐานที่ชัดเจน²³ ภาพแรกนำเสนอประเพณีลอยกระทง ซึ่งเป็นพิธีกรรมทางความเชื่อและศาสนาซึ่งได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดู โดยจะมีการจัดขึ้นในทุก ๆ ปีเพื่อแสดงความเคารพและขอขมาต่อพระแม่คงคา หรือเทพแห่งสายน้ำ ด้วยการลอยกระทงดอกไม้ไปบนผืนน้ำ ภาพที่สองนำเสนอกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ซึ่งคือกระบวนเสด็จพระราชดำเนินทางน้ำของพระมหากษัตริย์โดยเป็นราชประเพณีใหญ่ประกอบด้วยเรือพิธีกว่า 50 ลำ

การสร้างภาพตัวแทนของประเทศจากเรื่องราวในอดีตเช่นนี้ มีลักษณะตามที่นักทฤษฎีการศึกษายุคหลังอาณานิคม (Post-colonial

Studies) โฮมิ บาบบา (HomiBhabha) เรียกว่า “กระบวนการสอนแบบ นักชาตินิยม (nationalist pedagogy)” โดยبابบาได้อธิบายความแตกต่าง ระหว่างการเขียนประวัติศาสตร์ที่อิงอยู่กับ “ลักษณะที่เป็นกรอบการสอน (pedagogical)” และการเขียนที่อิงอยู่กับ “ลักษณะที่เป็นการปฏิบัติ การ ต่อเนื่อง (performative)” โดยทั้งสองคือมิติเวลาของการเขียนประวัติศาสตร์ ที่ค่อนข้างจะขัดแย้งกัน²⁴ มิติของ “การปฏิบัติ การ ต่อเนื่อง” นั้นคือสภาวะ ความเป็นปัจจุบันสมัยของวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งเต็มไปด้วยความ แตกต่าง การต่อรอง และการต่อต้านอัตลักษณ์ของชาติที่ถูกสร้างขึ้นด้วย นักสารัตถนิยม (essentialist)²⁵ ในทางตรงกันข้าม มิติของ “กรอบการสอน อบรม” นั้นจะอิงอยู่กับเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ของชาติ ซึ่งให้ความสำคัญ กับลำดับเหตุการณ์แบบเส้นตรง และความเป็นเนื้อเดียวกันของผู้คนในชาติ ใน ที่นี้ “ผู้คนเป็นเพียงวัตถุ (objects) ทางประวัติศาสตร์ของกระบวนการสอน แบบชาตินิยม ซึ่งเป็นวาทกรรมที่สร้างอำนาจจากประวัติศาสตร์ที่เชื่อว่าเมื่ออยู่ ดั้งเดิมแต่อดีต”²⁶ อาจกล่าวได้ว่าในการพยายามจะสร้างแผ่นดินจินตนาการ ของสังคมไทยขึ้นมาใหม่ด้วยการสถาปนา “เขาพระสุเมรุ” ขึ้นมานั้น สิ่งที่ถูก ปฏิเสธ ยกเว้น หรือแขวนเอาไว้ไม่ได้มีเพียงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อื่น ๆ ของความเป็นชาติซึ่งแตกต่างออกไป แต่รวมถึงความเป็นพลเมืองของผู้คนใน ปัจจุบัน ซึ่งต้องหลีกเลี่ยงให้กับอัตลักษณ์แบบสารัตถนิยมของผู้คนจากอดีตอัน ไกลโพ้น

ความงามบนเวลาที่ว่างเปล่า (The Beauty in Empty Time)

นอกเหนือจากการยึดติดกับอดีตของประเทศในมิติเดียวแล้ว สปปายะสภา-สถานยังถูกฉายภาพออกไปในอนาคตในลักษณะที่ค่อนข้างตายตัว ในที่นี้ โครงการรัฐสภาใหม่ของไทยพยายามจะเป็นตัวแทนในการนำเสนออัตลักษณ์ ของประเทศในระดับนานาชาติ หนึ่งในวิธีการนำเสนอแบบประกวดคือ การจัดวางภาพของสปปายะสภาสถานไว้ร่วมกับภาพของอาคารรัฐสภาจาก ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก อาทิ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา เยอรมัน อินเดีย และจีน²⁷ โดยเป็นภาพของอาคารรัฐสภาเหล่านี้ทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน สิ่งที่เข้า มาเสริมการจัดวางนี้คือการรวบรวมภาพของเจดีย์จากที่ต่าง ๆ ในประเทศ พร้อมกับคำบรรยายว่า “ภูมิทัศน์แห่งสยามประเทศ”²⁸ การทำงานร่วมกันของ การนำเสนอสองด้านนี้ดูจะไม่ได้เป็นเพียงการคำนึงถึงความงามทาง สุนทรียภาพของตัวรัฐสภาเท่านั้น แต่ยังแสดงออกถึงความเชื่อในแก่น อัตลักษณ์ของความเป็นชาติที่ถาวรที่เทียบเคียงได้กับอัตลักษณ์ของชาติอื่น ๆ บนเวทีโลก ในที่นี้ “เขาพระสุเมรุ” ถูกดึงขึ้นมาเป็นตัวแทนของประเทศราว กับจะแถลงการณ์ว่า จากนี้เป็นต้นไป อารยธรรมไทยมีความเท่าเทียมกับ อารยธรรมอันยิ่งใหญ่อื่น ๆ ในความเป็นจริงสปปายะสภาสถานได้ยืนอยู่บน

ฐานคิดทางประวัติศาสตร์ที่ละเว้นการนำเสนอความเฉพาเจาะจงของบริบททางประวัติศาสตร์ของอาคารรัฐสภาจากประเทศต่าง ๆ เหล่านั้น

อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดลักษณะกรอบการสนอบรมของนักชาตินิยมในที่นี้ มีความเกี่ยวข้องไม่เพียงแต่กับอดีต แต่รวมถึงสิ่งที่بابาเรียกว่า “ความว่างเปล่าและเป็นเนื้อเดียวกันของมิติเวลา (homogeneous empty time)” ในกรอบความเป็นสมัยใหม่ (modernity)²⁹ ซึ่งหมายถึงอัตลักษณ์ความเป็นชาติไม่ได้ถูกสร้างขึ้นว่าเป็นแก่นสำคัญเท่านั้น แต่รวมถึงการสร้างให้เป็นความจริงที่จะคงอยู่ไปตลอดกาล ในที่นี้แนวคิดที่เชื่อว่ารัฐชาติมีแก่นอัตลักษณ์ได้ถูกสร้างขึ้นเป็นอาคารรัฐสภาสถาปัตยกรรม เพื่อแข่งขันกับชาติมหาอำนาจต่าง ๆ และเพื่อจะย้ำว่าประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สภาวะสมัยใหม่แล้ว ซึ่งนี่ถือเป็นความคิดที่ค่อนข้างล้ำหลังและไม่เอื้อให้เกิดกระบวนการสร้างความแตกต่างในปัจจุบัน สำหรับبابา การดึงประเทศชาติย้อนสู่สภาวะแห่งความว่างเปล่าของความเป็นสมัยใหม่นั้นเป็นแนวคิดที่ค่อนข้างผิดพลาดเพราะ “ความเป็นชาติไม่ได้เป็นตัวแทนให้กับสภาวะยุคสมัยใหม่ หาก [ในกรอบของความทันสมัยนี้] ความแตกต่างทางวัฒนธรรม (cultural differences) ถูกทำให้เป็นเนื้อเดียวกันโดยมุมมองที่มองสังคมในลักษณะแนวราบ”³⁰ ในที่นี้มันดูจะเป็นเรื่องที่ขัดแย้งในตัวเองเพราะความภาคภูมิใจใน “ความแตกต่างของที่ว่างได้ย้อนกลับมาเป็นความไม่แตกต่างของมิติเวลา กรอบพื้นที่ได้ถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นกรอบประเพณี ผู้คนที่หลากหลายได้ถูกเปลี่ยนให้เป็นหนึ่งเดียว”³¹ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าภูมิทัศน์แห่งสยามประเทศซึ่งสถาปัตยกรรมนำเสนอไม่ได้สะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์ต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นในประเทศ³² และในฐานะที่อาคารรัฐสภาใหม่นี้จะยืนอยู่อีกเป็นเวลาหลายร้อยปี มันได้จารึกว่าสถานะของพลเมืองไทยนั้นมีความเกี่ยวข้องกับศาสนาใดศาสนาหนึ่งตั้งแต่แรกเริ่ม และมีความเป็นธรรมชาติที่จะเป็นเช่นนั้นไปตลอด (ontological)

ตามที่ได้กล่าวถึงแนวความคิดเชิงประวัติศาสตร์ของสถาปัตยกรรมสถาปัตยกรรมมานี้ ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่าจุดยืนของวาทกรรมของโครงการสถาปัตยกรรมนี้ได้ถูกก่อร่างบนการยกเว้นความสัมพันธ์เชิงรัฐธรรมนูญในปัจจุบันระหว่างรัฐและพลเมือง ถึงแม้ว่าจะไม่เป็นความจริงที่จะกล่าวว่สถาปัตยกรรมปฏิบัติความเป็นปัจจุบันอย่างสิ้นเชิงเพราะตัววาทกรรมถูกสร้างขึ้นบนบริบทของความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองของประเทศ อย่างไรก็ตาม ในความสัมพันธ์กับทฤษฎีสภาวะแห่งการยกเว้น สิ่งที่ถูกพักเอาไว้ในข้อเสนอของวาทกรรมก็คือการคำนึงถึงโครงสร้างระหว่างรัฐและพลเมืองในสภาวะความเป็นร่วมสมัย (contemporaneity) หรือคือพลวัตซึ่ง “ลักษณะการสนอบรม” มีปฏิสัมพันธ์กับ “ลักษณะการปฏิบัติการต่อเนื่อง” ในทางตรงกันข้าม ความพยายามที่จะฟื้นฟูภูมิทัศน์ทางกายภาพ (และทางศาสนา) จากอดีต และการฉายภาพอดีตนั้นไปในอนาคตแบบถาวร ทำให้เห็น

ว่ามิติทางประวัติศาสตร์แบบแรกได้กลายเป็นตัวเลือกเหนือมิติที่สอง และที่สำคัญ เหนือความขัดแย้งทั้งมวลระหว่างสองแนวคิด สำหรับบาบแล้ว นี้ดูจะเป็นตัวอย่างซึ่งผู้คนถูกตีกรอบไว้ด้วย “วาทกรรมแห่งชาติที่เน้นซึ่งความก้าวหน้าเป็นเป้าหมาย (national discourse of the teleology of progress)” ในแนวคิดของสังคมแห่งความก้าวหน้าที่เป็นแนวราบและเป็นภาพลวงนี้ พลเมืองได้กลายเป็นสิ่งมีชีวิตที่เหมือน ๆ กันและไร้ซึ่งตัวตน³³

การแสดงความหมาย (Signification)

หากการวิเคราะห์จุดยืนทางประวัติศาสตร์ของสัปปายะสภาสถานตามหัวข้อข้างบนนี้ คือการพยายามทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างแบบอาคารรัฐสภาใหม่ของไทยและสภาวะแห่งการยกเว้นในขั้นของการก่อร่างทางความคิด ประเด็นการวิเคราะห์ที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ก็เปรียบได้กับการศึกษาตัวโครงการสถาปัตยกรรมในขั้นของการแถลงการณ์ ในที่นี้ผู้เขียนพิจารณา สัปปายะสภาสถานในฐานะรูปแบบการสร้างและสื่อความหมายอย่างหนึ่ง โดยเจาะไปที่ประเด็นของความเป็นผู้ประพันธ์ (authorship) และความหมายแฝง (embedded meaning) ด้วยคณะสถาปนิกเลือกที่จะวางแนวทางการออกแบบของหมู่อาคารรัฐสภาไว้บนหลักจักรวาลวิทยาซึ่งมีที่มาจากความเชื่อทางศาสนา บทบาทของความเป็นผู้แต่งจึงถือเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการวิเคราะห์ และเนื่องจากการจัดการทางที่ว่างและประโยชน์ใช้สอยของตัวโครงการได้กลายเป็นภาพตัวแทนของโครงสร้างอำนาจการเมืองไทย ความหมายที่ถูกจารึกไว้ในรูปทรงอาคารก็เป็นเรื่องสำคัญเช่นกัน สิ่งที่สำคัญที่สุดในการศึกษาทางเลือกเหล่านี้ของคณะผู้ออกแบบ คือการศึกษาว่าสถานะของอาคารรัฐสภาซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และสถานะของพลเมืองไทยตามระบอบการปกครองดังกล่าวได้รับผลกระทบเชิงวาทกรรมอย่างไร

สถาปัตยกรรมซึ่งไร้ผู้ประพันธ์ (The Authorless Architecture)

อาคารรัฐสภาใหม่ของไทยถูกออกแบบโดยกลุ่มสถาปนิกซึ่งใช้ชื่อคณะว่า “สงบ” ซึ่งมีความหมายถึงสภาวะของความเงียบ การปราศจากสิ่งรบกวน และมีสันติ³⁴ เป็นเรื่องที่จะขัดแย้งในตัวเองไม่น้อยว่าความพยายามในการออกแบบสร้างสรรค์ของคณะสถาปนิกนั้นกลับสะท้อนความหมายของชื่อกลุ่มแบบตรงไปตรงมา บทบาทของวิชาชีพสถาปนิกนั้นวางอยู่ระหว่างความเป็นอิสระในตัวเอง (autonomy) และความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ (relativity) ดังนั้น คำถามหลักในการออกแบบโครงการสถาปัตยกรรมซึ่งมีความสำคัญระดับชาติคือ สถาปนิกจะวางสมดุลระหว่างสองสิ่งนี้อย่างไร อย่างไรก็ดีตาม

การหาจุดที่ลงตัวของความสัมพันธ์ไม่ได้หมายถึงการปล่อยให้สถาปัตยกรรมกลายเป็นผลงานออกแบบซึ่งดูแล้วไร้ผู้ออกแบบ ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนขอใช้คำว่า ไร้ผู้ประพันธ์ สถาปนิกของกลุ่มสงบจะลากเส้นกำหนดขอบเขตความเป็นผู้ประพันธ์ของสถาปนิกไว้ตั้งแต่แรก โดยเปลี่ยนอาคารรัฐสภาให้กลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ด้วยการใช้หลัก “ไตรภูมิ” และ “เขาพระสุเมรุ” ในการออกแบบ³⁵ กระทั่งตราสัญลักษณ์ของคณะผู้ออกแบบยังเป็นภาพร่างอาคารรูปทรงเจดีย์ซึ่งเป็นยอดของสัปปายะสภาสถาน³⁶ แม้การใช้หลักไตรภูมิในการจัดการที่ว่างอาจไม่ใช่สิ่งที่ชัดเจนหรือรับรู้ได้โดยสาธารณะชนทั่วไป ตัวโครงร่างของเขาพระสุเมรุนั้นกลับเป็นสิ่งที่โดดเด่นคล้ายคลึงกับเจดีย์ซึ่งมีอยู่นับไม่ถ้วนในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ ในที่นี้ลักษณะเฉพาะของสัปปายะสภาสถานนั้นง่ายแก่การรับรู้ว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนา

เมื่ออำนาจสำคัญในการออกแบบได้ถูกถ่ายไปให้หลักจักรวาลวิทยาของศาสนา บทบาทของสถาปนิกในฐานะผู้สรรค์สร้างได้ถูกลดลงเป็นเพียงผู้ส่งสาร หากจะอ้างอิงถึงบทความ “ความตายของผู้ประพันธ์ (The Death of the Author)” ของนักสัญวิทยา โรล็องด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes)³⁷ มันก็ดูจะเป็นที่ชัดเจนว่าผู้ประพันธ์สัปปายะสภาสถานนั้นได้ตายไปแล้วจริง ๆ ในที่นี้อาจนับตั้งแต่จุดเริ่มแรกของการอ้างอิงกับความเชื่อทางศาสนา อย่างไรก็ตาม นี่ไม่ใช่การปลดปล่อยหรือให้อิสระกับผู้อ่าน (reader) ที่พยายามจะทำความเข้าใจสัปปายะสภาสถาน อาจกล่าวได้ว่าการพยายามตั้งคำถามต่อความหมายของเขาพระสุเมรุนั้นเป็นเรื่องยาก ทั้งนี้ ด้วยเพราะสถานะอันศักดิ์สิทธิ์ของรูปทรงที่มีมาแต่แรก (the given) และด้วยเพราะมันได้ถูกทำให้กลายเป็นทางออกเพียงทางเดียวของสถานการณ์วิกฤติของชาติ ผลลัพธ์คือสถาปัตยกรรมรัฐสภาซึ่งควรจะมีลักษณะไม่เกี่ยวข้องกับฝ่ายใด (impartiality) ได้กลายเป็นสถาปัตยกรรมของศาสนาหนึ่ง และลักษณะของการไร้ซึ่งผู้ประพันธ์ก็เป็นสิ่งที่เกื้อหนุนลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบนั้น ในบริบทของ “หน้าที่ผู้ประพันธ์ (author-function)”³⁸ ซึ่งถูกอธิบายโดยนักปรัชญาไมเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดหรือสืบทอดกรอบวาทกรรมต่าง ๆ ของสังคม หน้าที่ของผู้ประพันธ์ในกระบวนการก่อร่างวาทกรรมชาตินิยมนี้คือการย้าซ้ำ ๆ ถึงอัตลักษณ์ของชาติ (ที่ถูกประดิษฐ์ขึ้น) โดยบทบาทของผู้ประพันธ์ไม่ได้มีความสำคัญ นี่อาจมองได้ว่าสัปปายะสภาสถานในฐานะวาทกรรมที่ถูกสร้างโดยสถาปนิกได้ซ่อนตัวเองจากการเป็นวาทกรรมรูปแบบหนึ่ง และเมื่อโยงความเข้าใจนี้ไปยังเรื่องสภาวะแห่งการยกเว้นกับสิทธิในการแสดงออกทางความคิดของพลเมือง ผู้เขียนมองว่าการที่สถาปนิกซึ่งถือเป็นพลเมืองกลุ่มซึ่งมีสิทธิทางวิชาชีพที่จะแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ตามกฎหมายได้เลือกที่จะ “สงบ” ด้วยการเชิญรูปทรงอันศักดิ์สิทธิ์มาเป็นสถาปัตยกรรมแห่งประชาธิปไตย ผลกระทบอันตกแก่พลเมืองกลุ่มอื่น ๆ อาจเป็นความจำเป็นซึ่งพวกเขาจะต้อง “เสียบ” ไปด้วย

โครงสร้างอำนาจการเมืองไทยที่ตายตัว (The Fixed Structure of the Thai Polity)

ระบบการจัดวางที่วางของสัปปายะสภาสถานนั้นแสดงออกถึงอุดมคติแบบอนุรักษนิยมของโครงสร้างอำนาจการเมืองไทย ตามที่ได้อธิบายในเบื้องต้นว่าการออกแบบอาคารสัปปายะสภาสถานนั้นขึ้นอยู่กับความเป็นศูนย์กลางของหลักไตรภูมิ รูปภาพแนวคิดของตัวโครงการซึ่งแสดงไว้ในแบบประกวดจึงไม่สามารถจะนำเสนออะไรได้นอกจากความพยายามที่จะนำสถาบันต่าง ๆ ของการเมืองไทยมาจัดองค์ประกอบไว้อย่างมีลำดับชั้น³⁹ ในรายละเอียดภาพตัดขวาง (และรูปด้านอาคาร) ได้นำเสนอแนวแกนดิ่งสามแนว โดยแนวที่เด่นและสูงที่สุดคือแกนกลางซึ่งไม่ได้เป็นห้องประชุมรัฐสภาอย่างที่มักจะพบเห็นกันในอาคารรัฐสภาทั่วโลก แต่เป็นอาคารรูปทรงเขาพระสุเมรุ ในฐานะของตัวภูเขานี้ถูกกำหนดให้เป็นพิพิธภัณฑ์ประชาธิปไตย อาจกล่าวได้ว่าเป็นสถานที่ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนประชาชน สิ่งที่ถูกลวางไว้บนชั้นสูงสุดของตัวภูเขา คืออาคารรูปทรงเจดีย์ซึ่งเป็นตัวแทนของสถาบันพระมหากษัตริย์ และถูกกำหนดให้เป็นโถงสำหรับใช้ในงานราชพิธีและรัฐพิธี ตามหลักของเขาพระสุเมรุ จุดสูงสุดของภูเขา คือสถานที่ซึ่งเทพผู้มีอำนาจสูงสุดสถิตอยู่ และเพื่อให้เป็นไปตามหลักความเชื่อนี้รูปปั้นจำลองของพระสยามเทวาธิราช หรือเทพผู้ปกป้องแผ่นดินสยาม จะถูกอัญเชิญมาประดิษฐานไว้เหนืออาคารโถงพิธี⁴⁰ ระดับของโถงบนชั้นสูงสุดนี้ถูกเชื่อมกับระดับพื้นชั้นล่างด้วยบันไดขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นการสื่อถึงความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างสถาบันกษัตริย์และประชาชน เมื่อมองไปทางซ้ายและขวาของแกนกลางของสัปปายะสภาสถาน จะพบแกนดิ่งสองแกนซึ่งเป็นแกนรองที่ห้องประชุมรัฐสภาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาถูกวางเอาไว้ ห้องประชุมทั้งสองถูกออกแบบให้เป็นรูปทรงครึ่งวงกลมกว่าขนาดใหญ่ เพื่อเป็นตัวแทนของพระสุริยันต์และพระจันทร์ ซึ่งคือเทพแห่งพระอาทิตย์และพระจันทร์ ตามหลักไตรภูมินั้น เทพทั้งสององค์เป็นผู้ก่อให้เกิดกลางวันและกลางคืนในการเดินทางวนรอบเขาพระสุเมรุ

เมื่อโครงสร้างทางการเมืองไทยถูกจัดวางไว้อย่างตายตัวและดำรงอยู่ในลักษณะของอนุสรณ์สถานเช่นนี้ การตีความที่แตกต่างออกไปจึงเหลือพื้นที่เพียงน้อยนิด บาร์ตส์เสนอว่า ในขณะที่ตัวแสดงความหมาย (signifier) ยังคงอยู่ ตัวความหมาย (signified) ควรถูกพิจารณาว่ามีลักษณะชั่วคราวไม่ถาวร⁴¹ อย่างไรก็ตาม นี่ดูจะไม่ใช่กรณีของสัปปายะสภาสถาน สิ่งที่เป็นปัญหาในขั้นแรก คือ การยึดติดกับไตรภูมิในภาพรวม ระบบระเบียบการออกแบบเขาพระสุเมรุอาจเป็นเหตุผลเดียวที่สถาปัตยกรรมรูปทรงเจดีย์จำเป็นต้องถูกวางไว้ในเหนืออาคารกลาง ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นอย่างที่สุด

เพราะหากว่าตัวโถงนี้จะเป็นตัวแทนของสถาบันพระมหากษัตริย์แล้ว รัฐธรรมนูญไทยได้ระบุว่าตัวสถาบันเป็นสิ่งที่อยู่เหนือการเมืองซึ่งไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับอาคารรัฐสภา นอกจากนี้ การอัญเชิญพระสยามเทวาธิราชมาประดิษฐานไว้ในจุดสูงสุดของกลุ่มอาคารจะเป็นปัญหามากที่สุด ในมุมมองของผู้เขียน เพราะนี่เป็นการดึงศาสนาเข้ามาข้องเกี่ยวกับประชาธิปไตย ในที่นี้ การสร้างภาพตัวแทนของความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันนิติบัญญัติ สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ และประชาชน ให้มีลักษณะที่ตายตัว และกลายเป็นอนุสรณ์สถานที่ถาวร คือการทำให้ความหลากหลายของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเหล่านี้สูญหายไป ซึ่งความเป็นไปได้ของความหลากหลายตรงนี้นั่นเองที่เป็นโอกาสทางประชาธิปไตยของประชาชนที่จะต่อสู้เพื่อสิ่งที่เขาเชื่อและยึดถือ

ท้ายที่สุด เมื่อได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสัปายะสภาสถานและการแสดงความหมายแล้ว สถาปัตยกรรมของสถาบันประชาธิปไตยแห่งนี้ก็ดูจะไม่ค่อยเป็นประชาธิปไตยนัก แม้ว่ากลุ่มสถาปนิกผู้ออกแบบได้พยายามอย่างเต็มที่ที่จะถอยออกมาจากสภาวะอัตวิสัยในฐานะความเป็นผู้ประพันธ์ แต่ก็กลับดึงเอาอำนาจของหลักการทางความเชื่อที่สูงส่ง และโครงสร้างอำนาจการเมืองไทยมาใช้แทน ในที่นี้การยกเว้นบทบาทของผู้ประพันธ์ของสถาปนิกไม่ได้ทำให้ตัวสถาปัตยกรรมมีความเป็นกลางแต่อย่างใด ในกรณีอื่น ๆ อาคารของสถาบันสำคัญของชาติในประเทศไทยล้วนแล้วแต่สร้างศาลพระภูมิไว้มุมใดมุมหนึ่งในบริเวณที่ตั้ง โดยเชื่อว่าจะคอยปกป้องคุ้มครองรักษาสถานที่นั้น ๆ ไว้ ในประเพณีนี้ สัปายะสภาสถานได้เลือกเดินไปในทางที่ สุดโต่ง ด้วยการสถาปนาพื้นที่โครงการทั้งหมดเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แม้ว่ารัฐธรรมนูญของไทยจะมีส่วนขององค์ประกอบที่กำกวมว่าจะเป็นเรื่องของทางโลกหรือทางศาสนา แต่นี้เป็นแนวทางการออกแบบที่ไม่ใช่เรื่องจำเป็น หากจะสรุปประเด็นการแสดงความหมายเข้ากับสภาวะแห่งการยกเว้น สิ่งที่ถูกแขวนไว้ในที่นี้ไม่ใช่เพียงบทบาทปกติของสถาปนิกในฐานะผู้ประพันธ์ และความสัมพันธ์ที่หลากหลายระหว่างสถาบันสำคัญต่าง ๆ ของชาติ แต่รวมถึงความเท่าเทียมกันระหว่างผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ ซึ่งเป็นความเท่าเทียมที่ถูกให้หลักประกันไว้ตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย พ.ศ. 2475⁴²

ความเป็นบุคคลผู้ใช้งาน (Subjectivity)

ในเนื้อหาสองส่วนที่ผ่านมา ผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างสัปายะสภาสถานและสภาวะแห่งการยกเว้นในประเด็นของแนวความคิดทางประวัติศาสตร์และการแสดงความหมาย ในส่วนนี้ผู้เขียนมุ่งที่จะศึกษาความสัมพันธ์ดังกล่าวต่อในประเด็นของรูปแบบบุคคลผู้ใช้งาน โดยเป็นการศึกษาที่วิเคราะห์ถึงความเกี่ยวเนื่องระหว่างสถานที่ (place) และร่างกาย

(body) ทั้งนี้ ก็เนื่องมาจากความพยายามในการสถาปนาสถาปัตยกรรมเชิงอำนาจผ่านโครงสร้างเขาพระสุเมรุ และการปรากฏของแนวคิดแบบสารัตถนิยมในการกล่าวถึงความเป็น “คนไทย” ในแบบประภทของโครงการ ผู้เขียนมองว่าแนวคิดทั้งสองนี้ได้นำมาซึ่งลักษณะอันตายตัวของ “ร่างกายแบบไทย (Thai body)” ซึ่งหมายถึงทั้งภาพลักษณ์และการปฏิบัติ และได้ก่อให้เกิดระบบการควบคุมของสถานที่ที่มีต่อร่างกายของผู้ใช้งาน ด้วยเหตุนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่และร่างกายได้ถูกจำกัดไว้ในกรอบการสอนอบรม (pedagogical) มากกว่าที่จะปล่อยให้เกิดการมีส่วนร่วมจากประชาชน ในแบบที่เป็นการปฏิบัติการ (performative) ในการสนทนาประเด็นเหล่านี้ ด้านล่าง ผู้เขียนได้นำเสนอความเกี่ยวเนื่องที่เฉพาะเจาะจงสองประการ โดยในประการแรกผู้เขียนพูดถึงความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่กับกลุ่มประชาชนที่ถูกมองว่ามี “ความเป็นอื่นทางการเมือง” ในประการที่สองผู้เขียนพูดถึงหลักการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (Universal Design) และกลุ่มคนที่ถูกมองว่ามี “ความเป็นอื่นทางศาสนา” ในที่นี้ผู้เขียนมองว่ากลุ่มแรกคือ ผู้ซึ่งมีจุดยืนต่อต้านระบอบการปกครองที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ๆ หรือรัฐบาลที่มีอำนาจอยู่ในช่วงใดช่วงหนึ่ง สำหรับกลุ่มที่สองคือ ผู้ซึ่งไม่ได้นับถือศาสนาพุทธ และผู้ไม่ได้นับถือศาสนา

ความสัมพันธ์ระหว่างร่างกาย-สถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ (The Sacred Body-Place Relationships)

ด้วยสัปปายะสภาสถานถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา อาคารรัฐสภาใหม่ของไทยดูจะไม่ใช่ที่ทางสำหรับกลุ่มประชาชนผู้มีความคิดเห็นทางการเมืองอันแตกต่าง การย่างก้าวเข้าไปในที่ตั้งของสัปปายะสภาสถานดูจะไม่แตกต่างจากการก้าวเข้าไปในศาสนาสถาน ทุกคน (หรือทุกร่างกาย/ every-body) ต้องสำรวม เมื่อเรายืนอยู่ที่ทางเข้าหลักบนแกนกลางของกลุ่มอาคารทั้งหมด ภาพที่ปรากฏคืออาคารขนาดใหญ่ในรูปทรงคล้ายกับภูเขาซึ่งมีเจดีย์สีทองวางอยู่ด้านบนสุด ภาพที่เห็นนี้จริง ๆ แล้วคือฉากซึ่งคล้ายคลึงกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนาที่อยู่บนยอดเขาทั่วประเทศ จากถนนหน้าโครงการแนวแกนนั้นได้วิ่งตัดสนามหญ้าเป็นทางเดินกว้างนำไปสู่ตัวเขาพระสุเมรุ และต่อขึ้นไปเป็นบันไดขนาดใหญ่ที่นำขึ้นไปสู่อาคารทรงเจดีย์ทางด้านบน ในที่นี้การเดินแต่ละก้าวไปสู่สัปปายะสภาสถานมีแนวโน้มที่จะให้ประสบการณ์แบบเดียวกับผู้จาริกแสวงบุญ เมื่อขึ้นไปถึงยอดของอาคารแล้วทุกคนจะยืนอยู่ต่อหน้างานสถาปัตยกรรมไทยประเพณีที่มีลักษณะเป็นอาคารทรงเจดีย์สีทอง ซึ่งมีพระสยามเทวาธิราชอันเป็นที่เคารพสักการะประดิษฐานอยู่สูงสุด ในสถานการณ์นี้สิ่งที่คนไทย (พุทธ) ส่วนมากมักจะกระทำ คือการแสดงความเคารพด้วยการไหว้หรือกราบ หลายคนจะนั่งลงสวดมนต์ แนวคิดที่

ต้องการจะสร้างให้เกิดประสบการณ์และการปฏิบัติทางศาสนาแบบนี้ปรากฏชัดเจนในการนำเสนอภาพศาสนสถานโบราณต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา โดยเป็นภาพซึ่งเน้นแนวแกน บันได และตัวสถูป⁴³

เมื่อหลักไตรภูมิได้ถูกนำมาใช้เป็นโครงสร้างของการออกแบบ มันได้กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่และร่างกายในเชิงศาสนาขึ้นมา ซึ่งมีลักษณะที่เข้มความเป็นไปได้ของความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่และร่างกายแบบอื่น ๆ การรวมตัวเรียกร่องและประท้วงทางการเมืองใด ๆ ในสัปปายะสภาสถานจะเป็นกิจกรรมที่ผิดที่และผิดเวลาอยู่เสมอ⁴⁴ ทั้งนี้เพราะการแสดงออกและปฏิบัติทางร่างกายในกิจกรรมเหล่านั้นไม่สอดคล้องกับความน่าเคารพบูชาของสถานที่ ในการวิเคราะห์ประเด็นนี้ ผู้เขียนขอกล่าวถึงแนวคิดของ แอน-มารีย์ฟอร์เทียร์ (Anne-Marie Fortier) ผู้ซึ่งได้ประยุกต์ทฤษฎีความเป็น การแสดงต่อเนื่องของการปฏิบัติทางร่างกาย (performativity of bodily practices) ของนักปรัชญา Judith Butler เข้ากับความผูกพันกับสถานที่ (belonging) โดยฟอร์เทียร์มองว่าความสัมพันธ์ระหว่างปฏิบัติการทางร่างกายและการสร้างอัตลักษณ์ให้กับสถานที่นั้นเป็นสิ่งที่ประกอบสร้างที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ซึ่งเรียกว่า การแสดงของการเป็นส่วนหนึ่ง (the performance of belonging)⁴⁵ ในที่นี้การแสดงออกหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของร่างกายของเราจะสอดคล้องกับสถานที่ก็ต่อเมื่อเราได้ปฏิบัติตามกรอบที่ผู้ควบคุม (หรือผู้ออกแบบ) สถานที่นั้น ๆ ได้วางไว้ ในกรณีของสัปปายะสภาสถาน การมองกลุ่มผู้ใช้งานว่าเป็น “คนไทย” ที่มีลักษณะเหมือน ๆ กัน และการทำสถานที่ให้ศักดิ์สิทธิ์มารองรับ เป็นสิ่งที่ควบคุมและกำหนดว่าร่างกายแบบไทยและแบบพุทธ (Buddhist body) ควรจะแสดงออกอย่างไร หรือทำอะไรได้บ้าง ในที่นี้ผู้เขียนมองว่าการออกแบบตามหลักไตรภูมิ และการสร้างเขาพระสุเมรุได้ทำให้รูปแบบของกิจกรรมแบบอื่น ๆ เกือบเป็นไปไม่ได้ ความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่ที่สามารถเปลี่ยนให้บุคคลที่มีพลังทางการเมืองได้กลายเป็นบุคคลที่อ่อนน้อมง่าย

การออกแบบสำหรับมวลชนซึ่งถูกจำกัด (The Limited Universal Design)

แม้สัปปายะสภาสถานจะได้รับการกล่าวอ้างว่าผ่านการออกแบบให้รองรับความหลากหลายของ “คนทั่วไปและคนพิการ” แต่ในการวางกรอบผู้ใช้งานนั้นกลุ่มผู้ซึ่งไม่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาได้ถูกกันออกไป ในที่นี้อาคารรัฐสภาใหม่ของไทยได้เปิดรับแนวคิดการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล ซึ่งเป็นหลักการที่ผลิตภัณ์หรือแม้แต่ตัวสถาปัตยกรรมได้รับการออกแบบไม่เพียงแต่เพื่อคนพิการแต่รวมถึงคนกลุ่มอื่น ๆ ด้วย ในแบบการประกวด สัปปายะสภาสถานได้อธิบายหลักการออกแบบนี้เป็นสี่ประเด็น⁴⁶ ในหัวข้อแรก “การ

ออกแบบสำหรับทุกคน (Design for All) คำนึงถึงการเข้าถึงและการจัดหาสิ่งต่าง ๆ สำหรับผู้ใช้งาน ซึ่งหมายถึงการจัดเตรียมพื้นที่และองค์ประกอบต่าง ๆ สำหรับเด็ก คนชรา หญิงตั้งครรภ์ และคนพิการ ให้มีความพร้อม ในประเด็นที่สอง “มาตรฐานสากล (International Standard)” คือการปฏิบัติตามมาตรฐานนานาชาติซึ่งมีรายละเอียดที่มากกว่ากฎหมายการก่อสร้างของไทย “การออกแบบในวิถีแห่งความเป็นไทย (Universal Design in Thai Architectural Spirit)” คือหัวข้อที่สามซึ่งหมายถึงความพยายามที่จะสอดแทรกลักษณะไทยเข้าไปในการออกแบบ ตัวอย่างเช่น การเลือกใช้วัสดุท้องถิ่น สำหรับเรื่องสุดท้าย “การแสดงออกโดยสัญลักษณ์ (Universal Design as a Symbol)” น่าจะถือเป็นประเด็นสำคัญที่สุดเพราะว่าไม่ได้หมายถึงการจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ ไว้ให้พร้อมสรรพเท่านั้น แต่หมายถึงการนำเสนอโอกาสที่เท่าเทียมกันสำหรับผู้พิการและผู้ไม่พิการ ด้วยประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ สัปปายะสภาสถานได้ถูกนำเสนอในฐานะสถาปัตยกรรมแห่งความเสมอภาค

อย่างไรก็ตาม การรวมหมวดหมู่ของผู้พิการและผู้ไม่พิการทางร่างกายมาไว้ในข้อคำนึงการออกแบบ ได้เปิดเผยให้เห็นถึงการกันหมวดหมู่ของประเด็นทางร่างกายอื่น ๆ ออกไป ในที่นี้พิธีกรรมทางศาสนาอื่น ๆ ที่อาจดูไม่เป็น “ไทย” เป็นหนึ่งในประเด็นเหล่านั้น สำหรับบัตเลอร์ อັดลัซซ์ของร่างกายเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างอย่างต่อเนื่องภายใต้กรอบทางสังคมชุดต่าง ๆ ทั้งนี้ ด้วยกระบวนการตีกรอบร่างกายเป็นรูปแบบต่าง ๆ (the stylisation of the body)⁴⁷ แม้ว่าบัตเลอร์จะกล่าวถึงอັดลัซซ์ทางเพศสภาพโดยเฉพาะ แต่ความเข้าใจนี้ก็ใช้ได้กับกฎเกณฑ์ของการแสดงออกทางร่างกายอื่น ๆ ด้วย ในที่นี้การคำนึงถึงความแตกต่างทางร่างกายของเด็กคนชรา หญิงตั้งครรภ์ และคนพิการ เกิดจากความเป็นจริงที่ว่าความแตกต่างเหล่านี้ไม่ได้มีอะไรขัดแย้งกับกรอบทางร่างกายแบบไทย ๆ ซึ่งมักจะระบุและควบคุมว่าเราจะใช้ร่างกายในการแสดงออกและทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างไรบ้าง ด้วยเหตุนี้ ประเด็นความพิการหรือสมบูรณ์ของร่างกาย จึงเข้ามาเป็นข้อเปรียบเทียบได้กับการใช้ร่างกายในพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนขอกล่าวถึงการสวดมนต์ประจำวันห้าเวลาของชาวไทยมุสลิม (การละหมาด) ด้วยถือเป็นกิจกรรมหรือการแสดงออกทางร่างกายที่กำลังเคลื่อนออกจากพื้นที่ส่วนตัว และมีการแสดงออกบนพื้นที่สาธารณะมากขึ้นเรื่อย ๆ⁴⁸ ทั้งนี้เมื่อได้สำรวจผังของอาคารสัปปายะสภาสถานในแบบการประกวดแล้ว สิ่งที่พบคือการปรากฏอยู่ของห้องแอรอบิค ห้องฟิตเนส ห้องโยคะ ห้องกีฬา และห้องร้องเพลง แต่ไม่มีห้องสวดมนต์สำหรับสมาชิกรัฐสภาและเจ้าหน้าที่ผู้นับถือศาสนาอิสลาม⁴⁹ แม้ว่าห้องสำหรับการละหมาดนี้จะถูกสร้างขึ้นบนผังไตรภูมิในภายหลัง มันก็อาจเป็นไปได้ว่าตัวห้องอาจจะไม่สามารถใช้การได้อย่างถูกต้องตามหลักอิสลาม หรืออาจเป็นไปได้ว่ากลุ่มมุสลิมผู้ใช้งานจะรู้สึกอยู่

ผิดที่ผิดทางที่ห้องละหมาดอยู่ภายใต้การประดิษฐานของพระสยามเทวาธิราช
จริง ๆ แล้วการกล่าวถึงประเด็นทั้งหมดเหล่านี้ ผู้เขียนไม่ได้มีเจตนาที่จะ
ชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องในการจัดเตรียมพื้นที่ใช้สอย แต่คือการชี้ให้เห็นถึง
ความแตกต่างและความครอบคลุมของกรอบความคิดเรื่องหมวดหมู่ของบุคคล
ผู้ใช้งานที่จะทำให้เกิดการออกแบบที่แตกต่างออกไป ในที่นี้อาจกล่าวได้ว่า
ร่างกายของผู้นับถือศาสนาอิสลามได้ถูกทำให้กลายเป็นสิ่งแปลกแยกภายใต้
กรอบความเข้าใจที่จำกัดถึงผู้ใช้งานชาวไทย

ในประเด็นของความเป็นบุคคลผู้ใช้งานนี้ ผู้เขียนขออ้าว่าสัปปายะ
สภาสถานได้กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่และร่างกายไว้อย่างจำกัด
เมื่ออาคารรัฐสภาได้ถูกจินตนาการไว้ให้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สูงสุดแห่งหนึ่ง
ของประเทศ กรอบของความเป็นศาสนาสถานได้เข้ามาบังคับรูปแบบการ
แสดงออกต่าง ๆ ไว้ ในที่นี้เป็นการควบคุมที่เสริมประเด็นของการแสดง
ความหมายที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงไว้ก่อนหน้านี้ โดยเฉพาะการเป็นภาพตัวแทน
ของโครงสร้างอำนาจการเมืองไทย ข้อจำกัดทั้งหมดนี้ได้เหลือพื้นที่เพียง
เล็กน้อยให้กับแนวคิดและกิจกรรมของกลุ่มผู้มีความคิดทางการเมืองที่ต่าง
ออกไป ในที่นี้ความเป็น “คนไทย” ถูกมองอย่างกว้าง ๆ ว่ามีความเป็น
เนื้อเดียวกัน ประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่กระทบกับคนกลุ่มน้อยซึ่งไม่ได้
นับถือศาสนาพุทธ หรือไม่ได้นับถือศาสนาด้วย ในทางตรงข้ามกับสิ่งที่ระบุไว้
ในรัฐธรรมนูญของไทย เสรีภาพของพลเมืองในการปฏิบัติศาสนกิจได้ถูก
กำหนดไว้อย่างจำกัดที่อาคารรัฐสภาของชาตินั้นเอง ในภาพรวมปัญหาเหล่านี้
มีความต่อเนื่องจากแนวคิดเรื่องการแสดงออกทางร่างกายที่ดูเป็น “ไทย”
ตั้งแต่ยุคสมัยชาตินิยม อย่างไรก็ตาม นี่เหมือนจะเป็นครั้งแรกที่แนวคิดอนุรักษ
นิยมอันเกี่ยวกับร่างกายของเราได้ถูกถ่ายทอดผ่านที่ว่างและรูปทรงของ
สถาปัตยกรรมอาคารรัฐสภาของชาติ ในที่นี้สัปปายะสภาสถานได้กลายเป็น
วาทกรรมทางกายภาพของสภาวะแห่งการยกเว้น ซึ่งได้กั้นผู้มีความแตกต่าง
ทางการเมืองและศาสนาออกไป ทั้ง ๆ ที่เขาเหล่านั้นก็มีความเป็นพลเมืองตาม
รัฐธรรมนูญที่สัปปายะสภาสถานพยายามอย่างยิ่งยวดจะเป็นตัวแทน

บทสรุป : สัปปายะสภาสถานในฐานะวาทกรรมสภาวะแห่งการยกเว้น

แบบอาคารรัฐสภาใหม่ของไทยไม่ได้เป็นเพียงสถาปัตยกรรมที่เป็นสัญลักษณ์
ของศีลธรรม แต่ยังเป็นสถาปัตยกรรมแห่งสภาวะของการยกเว้นด้วย โดย
วิกฤติการณ์ทางการเมืองของประเทศได้ถูกกล่าวอ้างว่าเป็นสภาวะการณ์ที่
จำเป็นต้องได้รับการจัดการ การเปิดให้มีการประกวดการออกแบบอาคาร
รัฐสภาใหม่ของไทยได้กลายเป็นโอกาสที่ช่วยให้คณะสถาปนิกสงบได้สร้าง
จุดยืนในการมีส่วนร่วมกับแนวเคลื่อนไหวของกลุ่มชนชั้นนำอื่น ๆ ในการชี้และ

แก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้น เมื่อมองจากกรอบแนวคิดของสภาวะแห่งการยกเว้นที่เป็นการประดิษฐ์สร้างในตัวเอง ตัวสถานการณ์จะต้องการมาตรการพิเศษอะไรบางอย่าง และสำหรับกลุ่มสถาปนิกของสปปายะสภาสถาน มาตรการพิเศษนั้นคือการสอดแทรกความเป็นศาสนาเข้าไปในความเป็นประชาธิปไตย ทั้งนี้ เพราะสถาปนิกมองการเสื่อมถอยของศีลธรรมเป็นต้นตอของปัญหาทางสังคมอื่น ๆ ด้วยจุดยืนอันนี้ กลยุทธ์พิเศษที่ถูกนำมาใช้คือหลักไตรภูมิ และสิ่งที่ตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้คือเขาพระสุเมรุ แต่ด้วยเพราะมาตรการพิเศษของสภาวะแห่งการยกเว้นคือการพักสถานการณ์ปรกติเอาไว้ ผู้เขียนได้พยายามวิเคราะห์ถึงลักษณะการยกเว้นในกระบวนการสร้างงานสถาปัตยกรรมผ่านการก่อร่างความคิดทางประวัติศาสตร์ การแสดง ความหมายทางที่ว่างและรูปทรง และการวางกรอบหมวดหมู่ของบุคคล ผู้ใช้งาน สิ่งที่ถูกเปิดเผยในการศึกษานี้คือรูปแบบต่าง ๆ ของการตีกรอบและควบคุมทางวินัยในรูปแบบของสถาปัตยกรรม ในประเด็นของการเขียนประวัติศาสตร์ สปปายะสภาสถานถูกวางไว้บนกรอบลักษณะการสอนอบรม ซึ่งได้ผลิตซ้ำประวัติศาสตร์กระแสหลักไปในอนาคตอย่างยากที่จะเปลี่ยนแปลง สำหรับการสร้างและสื่อความหมาย การสูญเสียความเป็นผู้ประพันธ์ได้กลายเป็นการส่งเสริมความแข็งแกร่งให้โครงสร้างอำนาจการเมืองไทยแบบอนุรักษนิยม รวมทั้งยังทำให้มันมีลักษณะเป็นอนุสรณ์สถาน ในเรื่องของการประกอบสร้างของกลุ่มบุคคลผู้ใช้งาน ความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่และร่างกายเชิงศาสนาได้จำกัดและควบคุมความเป็นไปได้ในการแสดงออกในลักษณะอื่น ๆ ประเด็นการปฏิเสธ การละเว้น การกีดกันต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่จำกัดความเปิดกว้าง และมีส่วนในการจำกัดสิทธิและความเท่าเทียม สปปายะสภาสถานจึงไม่ได้เพียงแต่ชวนบทบาทของตัวเองในฐานะสถาปัตยกรรมแห่งประชาธิปไตยเท่านั้น แต่ได้ชวนความสัมพันธ์ตามระบอบประชาธิปไตยระหว่างรัฐและพลเมืองด้วย ความเข้าใจสำคัญของบทความชิ้นนี้ที่ผู้เขียนต้องการจะนำเสนออีกคือ สปปายะสภาสถานเป็นวาทกรรมทางสถาปัตยกรรมซึ่งวางอยู่บนกระบวนทัศน์สภาวะแห่งการยกเว้น

เชิงอรรถ

¹ บทความนี้ปรับปรุงจากบทความภาษาอังกฤษชื่อ 'Mount Sumeru' and the NewThai Parliament House : The 'State of Exception' as a Paradigm of Architectural Practices ซึ่งผู้เขียนนำเสนอที่งานประชุมวิชาการ Theoretical Currents : Architecture, Design and the Nation, Nottingham Trent University, United Kingdom ระหว่างวันที่ 14-15 กันยายน 2553

² Bangkok Post, *Panel Selects New Parliament Model* [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 3 ธันวาคม 2552. เข้าถึงได้จาก <http://www.bangkokpost.com/news/local/28288/panel-selects-new-parliament-model>

³ การประกวดออกแบบอาคารรัฐสภาใหม่นี้ถูกจัดขึ้นในปี 2552 และผลการประกวดได้ถูกประกาศอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2552 โดยมีผู้ส่งผลงานเข้าร่วมทั้งหมด 131 ผลงาน ในรอบสุดท้ายมีกลุ่มผู้ผ่านเข้ารอบ 5 ผลงาน โดยที่สภายะสภาสถานโดยคณะสงฆ์เป็นผลงานเดียวที่ใช้แนวความคิดทางศาสนาในการออกแบบ คณะกรรมการผู้ตัดสินมีจำนวน 14 ท่าน ทั้งนี้รวมถึง ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา และ นายกษมาคมสถาปนิกสยามฯ สภายะสภาสถานมีเว็บไซต์แสดงข้อมูลการประกวดที่ <http://newthai.parliament.multiply.com> และแบบการประกวดของผู้เข้ารอบสุดท้ายได้ถูกแสดงไว้ที่ <http://www.asa.or.th/?q=node/99415>.

⁴ หัวหน้าคณะสถาปนิกอธิบายว่า : "สถานการณ์ทางการเมืองที่ผ่านมาได้ทำลายความเป็นอันหนึ่งอันเดียวและความสันติสุขของประเทศ เขาพระสุเมรุอาจช่วยป้องกันไม่ให้บรรดานักการเมืองทำสิ่งที่เลวร้าย ประเทศต้องทนทุกข์ต่อการคอร์รัปชันมานานเพียงพอแล้ว (The recent political situation has ruined the country's unity and peace. [Mount] Sumeru could discourage the politicians from doing bad things as the country had already suffered enough from corruption) Bangkok Post, *Panel Selects New Parliament Model* [ออนไลน์]. ทั้งนี้สามารถอ่านคำอธิบายถึงหลักศีลธรรมและแนวคิดอื่น ๆ ในการออกแบบของกลุ่มผู้ออกแบบได้ที่ วีรยา คันสนะเกียรติ, "บทสัมภาษณ์ผู้ชนะการประกวดแบบรัฐสภาไทย," *อาษา* (เมษายน-พฤษภาคม 2553) : 65-83. และ Budsarakham Sinlapalavan and Kornchanok

Raksaseri, *New Parliament : Modern, Functional, Spiritual, The Nation* [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 3 ธันวาคม 2552. เข้าถึงได้จาก http://www.nationmultimedia.com/2009/12/03/politics/politics_30117847.php

⁵ Giorgio Agamben, *State of Exception*, trans. Kevin Attell (Chicago and London : The University of Chicago Press, 2005).

⁶ อาจกล่าวได้ว่า การเชื่อมโยงระหว่างประชาธิปไตยและศาสนาของสภายะสภาสถานเป็นกรณีหนึ่งในกระบวนการครอบงำเชิงประชาธิปไตย (democrasubjection) ซึ่งถูกกล่าวถึงโดยไมเคิล เคลลี คอนเนอร์ส (Michael Kelly Connors) โปรดดู Michael Kelly Connors, *Democracy and National Identity in Thailand* (Copenhagen : NiAS Press, 2007), 21-27.

⁷ ชาตรี ประภิตนทการ, *การเมืองและสังคมในศิลปะสถาปัตยกรรม* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2547).

⁸ สำหรับกลุ่มคนชั้นกลางนั้น คริสเบเกอร์ (Chris Baker) และผาสุก พงษ์ไพจิตร ระบุว่า ได้มีการขยายตัวอย่างมากตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา (พ.ศ. 2513) อย่างไรก็ตาม ไม่เป็นที่แน่ชัดว่ากลุ่มคนชั้นกลางได้เข้ามาข้องเกี่ยวกับแนวคิดเชิงอนุรักษ์นิยมต่าง ๆ อย่างไร ในที่นี้ ชาตรี แสดงความเห็น ว่า สภายะสภาสถานเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงแรงปรารถนาของกลุ่มคนชั้นกลางต่อสังคมที่มีศีลธรรมและเป็นธรรม นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้เสนอบทวิเคราะห์ว่า ชีวิตของกลุ่มคนชั้นกลางในปัจจุบันนั้นได้ตกอยู่ในความไม่แน่นอนเป็นอย่างมาก จึงมีแนวโน้มที่จะยึดติดกับแนวคิดเชิงอนุรักษ์ ประเพณี และอดีตต่าง ๆ ทั้งนี้เป็นการแสวงหาความมั่นคงอย่างหนึ่ง ถึงแม้ว่าการวิเคราะห์นี้จะเชื่อมโยงโดยเฉพาะกับกลุ่มคนชั้นกลางที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มการเมืองพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (กลุ่มเสื้อเหลือง) ผู้เขียนมองว่าเป็นบทสรุปที่ค่อนข้างน่าสนใจในการอธิบายแรงปรารถนาที่เป็นพื้นฐานของกลุ่มคนชั้นกลาง ซึ่งแน่นอนว่าสอดคล้องกับชนชั้นสูงจำนวนมากในสังคมไทย โปรดดู Chris Baker and Pasuk Phongpaichit, *A History of Thailand* (Cambridge : Cambridge University, 2005), 199-208. สำหรับแนวคิดของชาตรีและนักวิชาการคนอื่น ๆ ต่อการประกวดแบบรัฐสภาใหม่ โปรดดู "Politically Thai," *Art4d* (กุมภาพันธ์ 2553) : 41-56; นิธิ เอียวศรีวงศ์, *เสื้อเหลืองเป็นใครและออกมาทำไม, มติชน* [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 12 กรกฎาคม 2553. เข้าถึงได้จาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1278919534&grp_id=&catid=02

⁹ สำหรับคำอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างหลักไตรภูมิและงานสถาปัตยกรรมไทย โปรดดู ชาติรี ประภิตนทการ, *การเมืองและสังคมในศิลปะสถาปัตยกรรม* (กรุงเทพ : สำนักพิมพ์มติชน, 2547), 39-56.

¹⁰ คำนี้ถูกสร้างขึ้นโดย สแตนลีย์ แทมบิยาห์ (Stanley J. Tambiah) ในการศึกษาที่มีชื่อเสียงของเขาเกี่ยวกับโครงสร้างแบบประเพณีของราชอาณาจักรในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โปรดดู Stanley J. Tambiah, *World Conqueror and World Renouncer : A Study of Buddhism and Polity in Thailand against a Historical Background* (Cambridge : Cambridge University Press, 1976).

¹¹ สำหรับตัวอย่างของการวิเคราะห์เชื่อมโยงสถาปัตยกรรมเข้ากับการละเมิดกฎหมายนานาชาติโปรดดู Eyal Weizman, “The Evil Architects Do,” in *Content*, ed. Brendan McGetrick Rem Koolhaas (Köln : Taschen, 2004), 60-63.

¹² Giorgio Agamben, *State of Exception*, trans. Kevin Attell (Chicago and London : The University of Chicago Press, 2005), 23-35.

¹³ มิติทางที่วางนี้ในภาษาอังกฤษ อักัมเบน ใช้คำว่า Topological ซึ่งหมายถึงลักษณะทางพื้นผิวที่ต่อเนื่องเรื่องเดียวกัน, 23, 35.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, 2-3, 11-22.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, 3.

¹⁶ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2550) ประเด็นเหล่านี้ถูกระบุไว้ในมาตรา 2 และ 9 โดยมีรายละเอียดดังนี้ มาตรา 2 ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มาตรา 9 พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก

¹⁷ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกันนี้ ดันแคน แมคคาร์โก (Duncan McCargo) เขียนว่า “ในประเทศไทย ระบอบทางสงฆ์ [สังฆะ] มักจะถูกรัฐนำมาใช้ในการขับเคลื่อนพุทธศาสนา ให้เป็นพลังที่ชอบธรรมในการสร้างชาติ” (“In Thailand...the sangha [Buddhist order] has regular been enlisted by the state to mobilize Buddhism as a legitimating force for the task of nation building.”) โปรดดู Duncan McCargo, “Buddhism, Democracy and Identity in Thailand,” in *Religion, Democracy and Democratization*, ed. John Anderson (London and New York : Routledge, 2006), 156.

¹⁸ ในรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2550) ศักดิ์ศรี สิทธิ เสรีภาพ และความเท่าเทียม ถูกระบุไว้ในมาตรา 4 และ 5 ในขณะที่ประเด็นเหล่านี้ถูกขยายความในมิติทางศาสนาในมาตรา 37 โดยมีรายละเอียดดังนี้ มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง มาตรา 5 ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน มาตรา 37 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนธรรม ศาสนาบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ในการใช้เสรีภาพตามวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้ เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนา ลัทธินิยมในทางศาสนาหรือปฏิบัติตามศาสนธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคลอื่น

¹⁹ Giorgio Agamben, *State of Exception*, 30-31, 86-88.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, 30.

²¹ หนึ่งในประเด็นปัญหาสำคัญของความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นี้ คือการลุกขึ้นต่อสู้เรียกร้องการแบ่งแยกดินแดนหรือการปกครองตนเองโดยนักเคลื่อนไหวชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูกลุ่มต่าง ๆ โดยบางส่วนถึงกับเรียกร้องให้ไทยว่า นักล่าอาณานิคมสยาม ประเด็นปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นความละเอียดอ่อนของการพูดถึงเขตแดน การแสดงออกถึงเขตแดน หรือสัญลักษณ์เหนือดินแดน

²² ที่ตั้งของอาคารรัฐสภาใหม่นี้อยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา โดยตั้งอยู่เหนือศูนย์กลางประวัติศาสตร์ของกรุงเทพฯ หรือเกาะรัตนโกสินทร์ประมาณ 6 กิโลเมตร พื้นที่นี้ถูกเลือกโดยการศึกษาโดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²³ รูปทัศนียภาพในส่วนนี้ถูกแสดงไว้บนแผ่นนำเสนอผลงานหมายเลข 4 และ 8

²⁴ Homi K. Bhabha, *The Location of Culture* (London and New York : Routledge, 1994), 145, 151 ; Felipe Hernández, *Bhabha for Architects*, ed. Adam Sharr, Thinkers for Architects (London and New York : Routledge, 2010), 112-113.

²⁵ Homi K. Bhabha, *The Location of Culture*, 148-149.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, 145.

²⁷ ภาพประกอบในส่วนนี้ถูกแสดงไว้บนแผ่นนำเสนอ ผลงานหมายเลข 8

²⁸ แนวคิดเรื่องภูมิทัศน์แห่งสยามประเทศได้ถูกแสดงไว้บน แผ่นนำเสนอผลงานหมายเลข 4 และ 8

²⁹ บาบ่าได้กล่าวถึงลักษณะทางมิติเวลาดังกล่าว ในฐานะ ปัญหาของแนวคิดการสร้างประวัติศาสตร์ของชาติในการก้าวเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ โปรดดู Homi K. Bhabha, *The Location of Culture*, 157-161.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, 149.

³¹ เรื่องเดียวกัน.

³² หากจะพูดในบริบททางศาสนา ประเทศไทย ประกอบด้วยมัสยิดของชาวมุสลิมประมาณ 3,400 แห่ง มัสยิดเหล่านี้เกิดขึ้นท่ามกลางวัดของชาวพุทธ ซึ่งมีจำนวน ประมาณ 33,900 แห่ง ในสถานการณ์ชีวิตประจำวันและ ในบริบทกระแสการฟื้นอิสลาม (Islamic resurgence) มันเป็นเรื่องปกติมากขึ้นที่เราจะเห็นสตรีมุสลิมสวมใส่ผ้าคลุมผม (hijab) ในขณะที่ชายมุสลิมสวมหมวก ไว้หนวดเครา และแต่งกายแบบอาหรับหรืออิสลามไปในสถานที่ต่าง ๆ บางส่วนได้ใช้พื้นที่สาธารณะในการประกอบพิธีละหมาด โปรดดู Michael Gilquin, *The Muslims of Thailand*, trans. Michael Smithies (Chiang Mai : IRASEC and Silkworm Books, 2005), 41; Chaiwat Satha-Anand, *The Life of This World : Negotiated Muslim Lives in Thai Society*, ed. Omar Farouk Bajunid, Islam in Asia Series (Singapore : Marshall Cavendish Academic, 2004), 95-100, 32 ; Winyu Ardruga, “‘Stranger’/‘Home-Land’: Muslim Practice and Spatial Negotiation in Contemporary Bangkok” (Ph.D. Dissertation, Architectural Association, 2012).

³³ Homi K. Bhabha, *The Location of Culture*, 151.

³⁴ กลุ่มสถาปนิก “สงบ” เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มสำนักงานสถาปนิกชั้นนำจำนวนหนึ่งกับสถาบันการศึกษาหนึ่งแห่ง ในที่นี้ประกอบด้วย บริษัทแปลน สตูดิโอ จำกัด บริษัทแปลน แอสโซซิเอตส์ จำกัด บริษัทต้นศิลป์ สตูดิโอ จำกัด บริษัทบลูแพลนเนตดีไซน์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด และสถาบันอาศรมศิลป์

³⁵ กลุ่มผู้มีความสนใจในพุทธศาสนาในฐานะเครื่องมือการเปลี่ยนแปลงสังคมนี้ ในด้านหนึ่งมีความเชื่อมโยงกับกลุ่ม ซึ่งมีแนวคิดรุนแรงเชิงอนุรักษ์ (Conservative Radicalism) ซึ่งถูกอธิบายโดยแมคคาร์เกอร์ว่า เป็นกลุ่มซึ่งเรียกร้องต่อความเป็นไทยที่แตกต่างออกไป โดยประกอบขึ้นจากหลักการที่ต่าง ๆ ของวัฒนธรรมไทย-พุทธ ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกบิดเบือนและนำเสนออย่างไม่ถูกต้องจากกลุ่ม ประเพณีดั้งเดิมและภาครัฐ (“they argue for a different definition of ‘Thainess’...[which] for them consists of indigenous principles of Thai Buddhist culture, which have been distorted and misrepresented by the orthodoxies and the state.”) โปรดดู Duncan McCargo, “Buddhism, Democracy and Identity in Thailand,” in *Religion, Democracy and Democratization*, ed. John Anderson (London and New York : Routledge, 2006), 161.

³⁶ ภาพตราสัญลักษณ์นี้ถูกแสดงไว้ที่มุมด้านล่างของแผ่น นำเสนอผลงานทุกแผ่น

³⁷ Roland Barthes, “The Death of the Author,” in *Image, Music, Text* (London : Fontana, 1977), 142-148.

³⁸ Michel Foucault, “What Is an Author?,” in *The Foucault Reader*, ed. Paul Rabinow (Harmondsworth : Penguin, 1986), 101-120.

³⁹ ภาพแนวคิดของอาคารนี้ถูกแสดงไว้บนแผ่นนำเสนอ ผลงานหมายเลข 3 อย่างไรก็ตาม ภาพรูปด้านอาคารซึ่งแสดงไว้ในตอนต้นของบทความได้สะท้อนการจัดการทางที่ว่าง และรูปทรงนี้ (spatial and formal organisation) ออกมาสู่ภายนอกแบบตรงไปตรงมา

⁴⁰ แท้จริงแล้วพระสยามเทวาธิราชมิใช่เทพซึ่งได้รับการเคารพสักการะมาแต่ครั้งอดีต พระสยามเทวาธิราช ทั้งในฐานะความเชื่อและรูปเคารพถูกสร้างขึ้นโดย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4)

⁴¹ โปรดดู Roland Barthes, “Semiology and the Urban,” in *Rethinking Architecture*, ed. Neil Leach (London and New York : Routledge, 1997), 166-172.

⁴² ในรัฐธรรมนูญถาวรฉบับแรกของไทย (พ.ศ. 2475) ประเด็นนี้ถูกระบุไว้ในมาตราที่ 12 และ 13

⁴³ ภาพเหล่านี้ถูกแสดงไว้บนแผ่นนำเสนอผลงาน หมายเลข 6

⁴⁴ ถึงแม้ว่าจะมีการจัดเตรียม “ลานประชาชน” เอาไว้ (จากวิถีทัศน์การนำเสนอสัปปายะสถาน ลานนี้ถูกจัดวางบนพื้นที่ซึ่งเหลืออยู่บริเวณด้านข้าง โดยอยู่นอกแกนอาคารหลัก และมีระดับต่ำกว่าระดับพื้นดินปกติ) และ แม้ว่าพื้นที่นี้อาจเอื้อสำหรับการรวมตัวของประชาชน แต่นี้ ดูเหมือนเป็นความพยายามที่จะจำกัดการแสดงออกทางร่างกายต่าง ๆ (bodily practices) ไว้ในพื้นที่หนึ่งซึ่งเป็นสถานที่ภายใต้การควบคุมเท่านั้น (controlled place)

⁴⁵ โปรดดู Anne-Marie Fortier, “Re-Membering Places and the Performance of Belonging(S),” in *Performative and Belonging*, ed. Vikki Bell (London, Thousand Oaks and New Delhi : SAGE, 1999), 41-64.

⁴⁶ หัวข้อนี้ถูกแสดงไว้บนแผ่นนำเสนอผลงานหมายเลข 9

⁴⁷ Judith Butler, *Gender Trouble, Feminism and the Subversion of Identity* (New York and London : Routledge, 2006), 191.

⁴⁸ ในปัจจุบันมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภาซึ่งนับถือศาสนาอิสลามอย่างน้อย 20 คน (จากจำนวนสมาชิกทั้งหมด 650 คน) โดยผู้เขียนไม่มีข้อมูลสมาชิกซึ่งนับถือศาสนาอื่น ๆ ทั้งนี้ รวมถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐสภาด้วย สำหรับจำนวนประชากรมุสลิม มิเชล กิลควิน (Michel Gilquin) ระบุว่า มีประมาณ 8% ของประชากรไทยทั้งหมด โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ Michael Gilquin, *The Muslims of Thailand*, trans. Michael Smithies (Chiang Mai : IRASEC and Silkworm Books, 2005), 38-42.

⁴⁹ ข้อมูลนี้ได้รับจากการศึกษาผังอาคารชั้นต่าง ๆ บนแผ่นนำเสนอผลงานหมายเลข 5 ทั้งนี้ควรต้องบันทึกไว้ด้วยว่า กลุ่มอาคารรัฐสภาในปัจจุบันมีห้องละหมาดสำหรับมุสลิม โดยช่วยรองรับการประกอบพิธีละหมาด 3 ถึง 4 เวลา (จากทั้งหมด 5 ครั้ง) ซึ่งอาจจะซ้อนทับกับช่วงเวลาการทำงานของรัฐสภา

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ชาติรี ประภิตนนทการ. *การเมืองและสังคมในศิลปะ-สถาปัตยกรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2547.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. กรุงเทพฯ : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2550.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2475.
- วีรยา คั่นสนะเกียรติ. “บทสัมภาษณ์ผู้ชนะการประกวดแบบรัฐสภาไทย.” *อาษา* (เมษายน-พฤษภาคม 2553) : 65-83.
- สถาบันอาศรมศิลป์. *สถาปัตยกรรมศิลป์*. สืบปลายะสภาสถาน อาคารรัฐสภาใหม่ของประเทศไทย โดยกลุ่มสถาปนิกสงบ.

ภาษาต่างประเทศ

- Agamben, Giorgio. *State of Exception*. Translated by Kevin Attell. Chicago and London : The University of Chicago Press, 2005.
- Ardruga, Winyu. “‘Stranger’/‘Home-Land’: Muslim Practice and Spatial Negotiation in Contemporary Bangkok.” Ph.D. Dissertation, Architectural Association, 2012.
- Baker, Chris, and Pasuk Phongpaichit. *A History of Thailand*. Cambridge : Cambridge University, 2005.
- Barthes, Roland. “Semiology and the Urban.” in *Rethinking Architecture*, 166-172. Edited by Neil Leach. London and New York : Routledge, 1997.
- Barthes, Roland. “The Death of the Author.” in *Image, Music, Text*, 142-148. London : Fontana, 1977.
- Bhabha, Homi K. *The Location of Culture*. London and New York : Routledge, 1994.
- Butler, Judith. *Gender Trouble, Feminism and the Subversion of Identity*. New York and London : Routledge, 2006.
- Fortier, Anne-Marie. “Re-Membering Places and the Performance of Belonging (S).” in *Performative and Belonging*, 41-46. Edited by Vikki Bell. London, Thousand Oaks and New Delhi : SAGE, 1999.
- Foucault, Michel. “What Is an Author?.” In *The Foucault Reader*, 101-120. Edited by Paul Rabinow. Harmondsworth : Penguin, 1986.
- Gilquin, Michael. *The Muslims of Thailand*. Translated by Michael Smithies. Chiang Mai : IRASEC and Silkworm Books, 2005.
- Hernández, Felipe. *Bhabha for Architects*. Edited by Adam Sharr, Thinkers for Architects. London and New York : Routledge, 2010.
- Kelly Connors, Michael. *Democracy and National Identity in Thailand*. Copenhagen : NiAS Press, 2007.
- McCargo, Duncan. “Buddhism, Democracy and Identity in Thailand.” in *Religion, Democracy and Democratization*. 156. Edited by John Anderson. London and New York : Routledge, 2006.
- “Politically Thai.” *Art4d* (กุมภาพันธ์ 2553) : 41-56.
- Satha-Anand, Chaiwat. *The Life of This World : Negotiated Muslim Lives in Thai Society*. Edited by Omar Farouk Bajunid, Islam in Asia Series. Singapore : Marshall Cavendish Academic, 2004.
- Tambiah, Stanley J. *World Conqueror and World Renouncer : A Study of Buddhism and Polity in Thailand against a Historical Background*. Cambridge : Cambridge University Press, 1976.
- Weizman, Eyal. “The Evil Architects Do.” in *Content*, 60-63. Edited by Brendan McGetrick Rem Koolhaas. Köln : Taschen, 2004.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

นิติ เอียวศรีวงศ์. *เลื้อยเหลืองเป็นใครและออกมาทำไม, มติชน* [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 12 กรกฎาคม 2553. เข้าถึงได้จาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1278919534&grpid=&catid=02

Bangkok Post. *Panel Selects New Parliament Model* [online]. Accessed 3 December 2552. Available from <http://www.bangkokpost.com/news/local/28288/panel-selects-new-parliament-model>

Sinlapalavan, Budsarakham and Kornchanok Raksaseri. *New Parliament : Modern, Functional, Spiritual, The Nation* [online]. Accessed 3 December 2552. Available from http://www.nationmultimedia.com/2009/12/03/politics/politics_30117847.php